

ЗМІСТ

СВіП в Україні

Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про люстрацію в Україні»	3
Проект закону Харківської правозахисної групи від 03.04.2014 року. Закон України «Про люстрацію в Україні»	4

СВіП у світі

Рішення у справі « <i>Іоанна Шульц проти Польщі</i> »	14
Рішення у справі « <i>Мосціцький проти Польщі</i> »	29

СВіП в Україні

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЛЮСТРАЦІЮ В УКРАЇНІ»

1. ОБГРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ

Відповідно до статті 1 Конституції Україна є демократичною та правовою державою. Органи влади повинні діяти для захисту прав людини та забезпечення цих конституційних цінностей. Цей проект закону встановлює процедуру тимчасового захисту конституційних цінностей, що становлять фундамент конституційного ладу держави.

Люстрація є інструментом правосуддя перехідного періоду (англ. «transitional justice»), що застосовується після переходу від диктатури до демократії з метою захисту демократії від можливого повернення назад.

Люстрація полягає в обмеженні права займати певні вищі посади на державній публічній службі, в тому числі обмеженні права бути обраним на певну посаду особам, котрі скомпрометували себе в минулому. Політика усунення певних категорій осіб від влади на певний період необхідна для стабільного становлення демократичних інститутів, захисту демократії та верховенства права. Лише після люстрації, діючи демократичні інститути зможуть ефективно й належно виконувати свої функції.

Позитивом цього закону є підвищення довіри суспільства до відповідних органів влади.

Люстрація не є покаранням. Люстрація не застосовується щодо різного роду дій, котрі класифікуються, як правопорушення, і за що особа може бути притягнута до адміністративної чи кримінальної відповідальності. Люстрація не замінює необхідність розслідування правопорушень та покарання винних осіб відповідно до законодавства.

Люстрація не є помстою чи політичною розправою над опонентами. Вона має на меті підвищити ефективність дій влади, очистивши владу від залишків тоталітарного минулого.

Люстрація в Україні ніколи не проводилася. Хоча у багатьох пострадянських країнах вона

вже практично завершена. Зокрема, люстрація була проведена в Німеччині, Чехії, Словаччині, Польщі, Литві, Латвії, Естонії, Албанії, Чорногорії, Румунії, Угорщині, Македонії, Болгарії. У цих країнах вона зіграла швидше позитивну роль в оновленні політики на поступі цих країн до утвердження європейських цінностей.

Даний проект закону заснований на позитивному досвіді цих країн та урахуванні правових позицій Європейського суду з прав людини та Венеціанської Комісії Ради Європи щодо люстрації.

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРИЙНЯТТЯ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ

Метою цього закону є захист демократії, верховенства права, прав людини та основоположних свобод.

Мета досягається через механізм люстрації, передбачений проектом цього закону.

Законопроектом пропонується ввести процедуру люстрації шляхом подання люстраційної декларації щодо відсутності обставин для люстрації. Відповідний незалежний орган влади перевіряє подану декларацію. У разі встановлення неправдивості декларації, він виносить рішення щодо звільнення особи з посади та заборону їй займати відповідні посади, визначені проектом. Люстраційній перевірці підлягають як особи, що вже займають посади у державних органах влади, так і ті, що претендують на призначення на такі посади.

Люстрація є тимчасовим заходом. Процедура люстрації припиняється з 1 травня 2024 року.

3. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ

Цей закон визначає підстави та процедуру проведення люстрації в Україні.

Проект закону передбачає перелік посад, щодо яких здійснюється люстрація, а також перелік обставин, що є підставою для люстрації. За наявності вказаних обставин особа позбавляється права займати відповідні посади, ви-

значені цим проектом на строк від 3 до 10 років. Конкретний строк визначається Люстраційним комітетом індивідуально.

Проект закону також визначає порядок подання декларації про відсутність обставин для люстрації або заяви про добровільне визнання обставин для люстрації.

Проект закону регламентує правовий статус спеціального тимчасового незалежного органу влади — Люстраційного комітету, що реалізує державну політику в сфері люстрації й здійснює перевірку декларацій. Відповідно до міжнародних стандартів люстрацію може здійснювати виключно орган, що володіє відповідними гарантіями незалежності.

Також проект визначає процедуру люстраційного провадження та його наслідки для особи.

Окремо проект закону визначає особливості судового оскарження рішень Люстраційного комітету.

4. СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ У ДАНІЙ СФЕРІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Раніше люстрація в Україні не проводилася, а тому відсутнє правове регулювання в цій сфері.

Відповідно до частини другої статті 3 Конституції України: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.»

Проект закону розроблено з урахуванням Конституції України, норм міжнародного права та позитивного досвіду інших країн, зокрема:

- Європейської Конвенції про захист прав людини в контексті ст. 6 (право на справедливий суд) та ст. 8 (право на приватне життя): Європейський суд з прав людини розглянув низку справ щодо люстрації в Польщі, Словаччині, Латвії та інших країнах, сформулювавши певні стандарти;
- Резолюції ПАРЄ № 1481 (2006) «Про необхідність міжнародного засудження злочинів тоталітарних комуністичних режимів»;
- Резолюції ПАРЄ № 1096 (1996) «Про заходи, спрямовані на ліквідацію спадку колишніх комуністичних тоталітарних режимів»;
- Рішень Конституційних судів різних країн.

5. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

Прийняття законопроекту потребуватиме внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України у 2014 році», а його реалізація потребуватиме збільшення видатків державного бюджету для створення та діяльності Люстраційного комітету.

6. ПРОГНОЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ІНШИХ НАСЛІДКІВ ПРИЙНЯТТЯ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ

Проект закону пришвидшить оновлення влади, усуне від влади осіб, що заплямували себе діями по придушенню демократії та корупційними вчинками, сприятиме розвитку демократичних інститутів і сприятиме проведенню реформ відповідно до європейських стандартів, підвищить довіру суспільства до органів влади та стане запобіжником для майбутніх масових порушень прав людини в країні.

Народний депутат України

Проект закону
Харківської правозахисної групи
від 03.04.2014 року

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЛЮСТРАЦІЮ В УКРАЇНІ»

Цей закон визначає підстави та процедуру проведення люстрації в Україні з метою захисту демократії, верховенства права, прав людини та основоположних свобод.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Люстрація

1. Люстрація — тимчасове обмеження права обіймати визначені цим законом посади в органах державної влади та місцевого самоврядування відповідно до встановлених критеріїв та процедури.

Стаття 2. Дія закону

1. Цей Закон поширюється на осіб, що займають чи претендують обіймати наступні посади:

- 1) Народного депутата України, сільського, міського Голови та депутатів місцевих рад;
- 2) Прем'єр-міністра України та членів Кабінету Міністрів України;
- 3) Першу, другу та третю категорію посад державних службовців та прирівняних до них посад, включно з посадами старшого та вищого начальницького складу;
- 4) Судді;
- 5) Члена виборчої комісії;
- 6) Члена Вищої ради юстиції;
- 7) Члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Стаття 3. Критерії люстрації

1. Відповідно до цього закону люстрація застосовується за наявності таких обставин:

- 1) Обрання до вищих та центральних органів Комуністичної партії радянського союзу (КПРС), Комуністичної партії України (КПУ) та інших союзних республік СРСР до 19 серпня 1991 року;
- 2) Обрання до обласного комітету Комуністичної партії радянського союзу (КПРС), Комуністичної партії України (КПУ) та інших союзних республік СРСР до 19 серпня 1991 року;
- 3) Обрання до складу Центрального Комітету Всесоюзного Ленінського Комуністичного Союзу молоді (ВЛКСМ), Центрального Комітету Ленінської Комуністичної Спілки Молоді України (ЛКСМУ) та інших союзних республік СРСР, обласних комітетів ВЛКСМ, ЛКСМУ та інших союзних республік СРСР до 19 серпня 1991 року;
- 4) Служба в КДБ СРСР, КДБ УРСР, КДБ інших союзних республік СРСР у якості штатного працівника чи негласного агента;
- 5) Служба чи співпраця зі спецслужбами інших країн у формі негласного агента або таємного штатного працівника;
- 6) Співпраця зі Службою безпеки України у формі негласного агента або таємного штатного працівника за винятком випадків розслідування злочинів відповідно до законодавства;

7) Зайняття в період з 15 грудня 2000 року до 23 січня 2005 року та з 1 квітня 2010 року до 1 квітня 2014 року наступних посад:

- а) Президента України, прем'єр-міністра України, члена Кабінету міністрів України;
- б) Генерального прокурора України, заступника Генерального прокурора України, прокурора Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя;
- в) Голови Служби безпеки України, заступника Голови служби безпеки України, Начальника підрозділів Центрального управління Служби безпеки України, начальника регіональних органів — обласних управлінь Служби безпеки України;
- г) Заступника Міністра МВС, начальника головних управлінь, управлінь Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті, командира та заступника командира військових частин спеціального призначення внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ, командира полку та його заступників, командира батальйону та його заступників підрозділу особливого призначення «Беркут», начальника Голосіївського, Дарницького, Деснянського, Дніпровського, Оболонського, Подільського, Печерського, Святошинського, Солом'янського, Шевченківського районного ГУМВС України в м. Києві;
- г) Члена Центральної виборчої комісії;
- д) Члена Вищої ради юстиції України;
- е) Члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- е) Голови Конституційного суду України, Голови Верховного суду України, Голів Вищих спеціалізованих судів та їхніх заступників, Голови апеляційного суду міста Києва та його заступників, Голови Печерського районного суду та його заступників, Голови Київського апеляційного адміністративного суду України та його заступників, Голови Окружного адміністративного суду міста Києва;

- ж) Члена Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України;
 - з) Перших заступників міністрів, керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Уряду України, їхніх перших заступників, Постійного Представника Президента України в Автономній Республіці Крим, голів обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, керівників Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України, заступників керівників Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України, радників та помічників Президента України.
- 8) Перебування на посаді Президента України, прем'єр-міністра України, члена Кабінету міністрів України, першої, другої та третьої категорії посад державних службовців та прирівняних до них посад, посад старшого та вищого начальницького складу, судді, народного депутата, сільського, міського Голови, депутатів місцевих рад та вчинення під час перебування на посаді наступних дій:
- а) Організація чи участь у фальсифікації виборів Президента України 2004 року;
 - б) Організація чи участь у фальсифікації результатів виборів народних депутатів у 2012 році на виборчих дільницях № 94, 132, 194, 197 та 223;
 - в) Організація чи участь у забороні чи перешкоджанню мирним зібранням у період з 1 квітня 2010 року до 22 лютого 2014 року;
 - г) Організація та участь у переслідуванні осіб за їхню політичну та громадську діяльність у період з 15 грудня 2000 року до 23 січня 2005 року та з 1 квітня 2010 року до 1 квітня 2014 року шляхом свавільних затримань і арештів, порушенні кримінальних проваджень, проведенні слідчих та оперативних дій, примушування до відчуження майна;
 - г) Організація та вчинення дій, що призвели до втрат державного та місцевого бюджетів у сумі понад 1 млн. грн.;
 - д) Порушення прав людини та основоположних свобод, визнаних рішенням

Європейського суду з прав людини, Комітетом ООН з прав людини та іншими міжнародними органами.

2. Обставини, визначені в пункті 6 частини першої цієї статті, підтверджуються виключно рішенням суду, що встановлює відповідний факт, або іншими документами.

3. Відсутність обставин, визначених у частині першій цієї статті, є необхідною вимогою для зайняття посад, визначених у статті другій цього закону.

Стаття 4. Особливості люстрації суддів

1. Обов'язкова перевірка наявності обставин для люстрації суддів здійснюється на етапі призначення судді вперше під час добору кандидатів на посаду судді або перед обранням судді безстроково. Обов'язкова перевірка обставин для люстрації суддів Конституційного суду здійснюється перед їх призначенням.

2. Суддям, що не подали декларацію про відсутність обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації, забороняється обіймати адміністративні посади в судах.

3. Суддям, що не подали декларацію про відсутність обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації, забороняється бути суддею Верховного суду України, вищих спеціалізованих судів та апеляційних судів.

Стаття 5. Строк люстрації

1. У випадку встановлення недостовірності декларації про люстрацію особі забороняється обіймати посади, визначені в статті другій цього закону, строком від трьох до десяти років.

2. Конкретний строк заборони встановлюється рішенням Люстраційного комітету індивідуально в залежності від тяжкості дій особи.

3. Встановлений строк люстрації не може бути зменшений чи переглянутий, окрім випадків встановлення судом неправдивості фактів, на яких ґрунтувалося рішення про визначення цього строку.

4. Строк люстрації діє з дня набрання чинності рішенням Люстраційного комітету.

Розділ II ЛЮСТРАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Стаття 6. Правовий статус Люстраційного комітету

1. Державна політика у сфері люстрації здійснюється Люстраційним комітетом.

2. Люстраційний комітет — незалежний позавідомчий державний орган, що здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб.

3. Люстраційний комітет складається з одинадцяти осіб.

4. Люстраційний комітет має печатку із зображенням малого Державного Герба України та своїм найменуванням.

5. Місцезнаходженням Люстраційного комітету є столиця України — місто Київ.

6. Завдання Люстраційного комітету:

- 1) здійснювати перевірку декларацій щодо відсутності обставин для люстрації;
- 2) здійснювати попередню перевірку осіб щодо наявності обставин для люстрації перед зайняттям посад, визначених у статті другій цього закону;
- 3) здійснювати збір, зберігання та обробку документів і інших матеріалів для підтвердження обставин для люстрації;
- 4) ведення реєстру осіб, щодо яких застосована люстрація;
- 5) консультаційна допомога та сприяння органам державної влади та місцевого самоврядування у відборі кадрів для зайняття відповідних посад.

Стаття 7. Вимоги до кандидатури члена Люстраційного комітету

1. На посаду члена Люстраційного комітету може бути висунутий громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, що має високі моральні якості та авторитет у суспільстві, володіє державною мовою.

2. Стосовно осіб, які претендують на зайняття посади члена Люстраційного комітету, за їхньою письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції».

3. Не можуть бути рекомендовані на посаду члена Люстраційного комітету громадяни:

- 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;

- 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків;

- 3) які мають не зняту чи не погашену судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення;

- 4) мають громадянство інших країн;

- 5) які були членами політичних партій протягом останніх п'яти років або висувалися кандидатами у Президенти України, народні депутати України, депутати місцевих рад, на посаду сільського чи міського голови протягом останніх п'яти років;

- 6) щодо яких наявні обставини для люстрації, визначених статтею третьою цього закону.

4. Член Люстраційного комітету не може мати представницького мандата, обіймати будь-які інші посади в органах державної влади, виконувати іншу оплачувану чи неоплачувану роботу в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, громадських об'єднаннях, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, крім викладацької, наукової або іншої творчої діяльності. Він не може бути членом будь-якої політичної партії.

Стаття 8. Голова Люстраційного комітету

1. Керівництво Люстраційним комітетом здійснює Голова Люстраційного комітету.

2. Голова Люстраційного комітету призначається Верховною Радою України за поданням Президента України строком на п'ять років.

Стаття 9. Процедура обрання членів Люстраційного комітету

1. Президент України та Верховна Рада України призначають по п'ять членів Люстраційного комітету за попередньою консультацією з Головою Люстраційного комітету. Три з п'яти призначених Президентом України та Верховною Радою України членів Люстраційного комітету повинні мати вищу юридичну освіту та досвід роботи у галузі права не менше п'яти років.

2. Член Люстраційного комітету призначається на п'ять років.

Стаття 10. Присяга члена Люстраційного комітету

1. При вступі на посаду член Люстраційного комітету на пленарному засіданні Верховної Ради України складає присягу такого змісту: «Я, (ім'я та прізвище), заступаючи на посаду члена Люстраційного комітету урочисто присягаю чесно, безсторонньо, неупереджено, незалежно та справедливо здійснювати люстрацію з метою захисту демократії, прав людини та основоположних свобод відповідно до принципу верховенства права, Конституції та законів України. Зобов'язуюся діяти незалежно, неупереджено та в інтересах людини і суспільства».

2. Повноваження члена Люстраційного комітету починаються з моменту складення присяги.

Стаття 11. Припинення повноважень члена Люстраційного комітету

1. Повноваження члена Люстраційного комітету припиняються у випадку:

- 1) його письмової відмови від подальшого виконання обов'язків;
- 2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;
- 3) набрання законної сили рішенням суду про визнання його безвісно відсутнім або про оголошення його померлим;
- 4) завершення строку, на який його було призначено;
- 5) його смерті.

2. Верховна Рада України приймає рішення про звільнення з посади члена Люстраційного комітету до закінчення строку, на який його було обрано, у разі:

- 1) порушення присяги;
- 2) порушення вимог, визначених у статті цього закону;
- 3) припинення громадянства України чи набуття громадянства іншої країни;
- 4) неспроможності протягом більше трьох місяців поспіль виконувати обов'язки через незадовільний стан здоров'я чи втрату працездатності.

Стаття 12. Гарантії забезпечення діяльності Люстраційного комітету

1. Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських

об'єднань, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб у діяльність Люстраційного комітету забороняється.

2. Люстраційний комітет не зобов'язаний давати пояснення по суті справ, які закінчені або перебувають у його провадженні, за винятком випадків, визначених законом.

3. Член Люстраційного комітету користується правом недоторканності на весь час своїх повноважень. Він не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий, заарештований, підданий обшуку, а також особистому огляду. Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснено члену Люстраційного комітету лише Генеральним прокурором України.

4. Життя та здоров'я членів Люстраційного комітету підлягають обов'язковому державному страхуванню на випадок смерті, травми, каліцтва або захворювання, одержаних під час виконання ними службових обов'язків. Порядок та умови страхування встановлюються Кабінетом Міністрів України.

5. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, посадові та службові особи, до яких звернувся Люстраційний комітет, зобов'язані співпрацювати з ним і надавати йому необхідну допомогу, зокрема:

- 1) забезпечувати доступ до матеріалів і документів, у тому числі відповідно до законодавства про охорону державної та службової таємниць;
- 2) надавати інформацію і давати пояснення стосовно фактичної і правової підстави своїх дій та рішень.

Стаття 13. Організація діяльності Люстраційного комітету

1. Для забезпечення діяльності Люстраційного комітету утворюється секретаріат. Структура секретаріату, розподіл обов'язків та інші питання щодо організації його роботи регулюються Положенням про секретаріат Люстраційного комітету, що затверджується на засіданні Люстраційного комітету.

Стаття 14. Порядок фінансування діяльності Люстраційного комітету

1. Фінансування діяльності Люстраційного комітету провадиться за рахунок Державного бюджету України та щорічно передбачається в ньому окремим рядком.

2. Люстраційний комітет розробляє, подає на затвердження Верховної Ради України та виконує кошторис своїх витрат.

3. Фінансова звітність подається Люстраційним комітетом у порядку, встановленому законодавством України.

4. Верховна Рада України і відповідні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування створюють необхідні умови для діяльності Люстраційного комітету та його секретаріату.

Стаття 15. Повноваження Люстраційного комітету

1. Члени Люстраційного комітету для виконання своїх функцій мають право:

- 1) доступу до документів, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, вилучати документи або отримувати їхні копії в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, громадських об'єднаннях, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться чи розглядаються в судах;
- 2) Отримувати від посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства усні та письмові пояснення щодо обставин, які перевіряються в люстраційному провадженні;
- 3) бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях.

Стаття 16. Регламент Люстраційного комітету

1. Порядок організації та внутрішньої роботи Люстраційного комітету, що не врегульований цим Законом, визначається Регламентом Люстраційного комітету, який за поданням голови або не менш як трьох членів Люстраційного комітету затверджується Люстраційним комітетом

більшістю від його повного складу. Регламент Люстраційного комітету не може суперечити вимогам Конституції України, цього та інших законів України.

Стаття 17. Засідання Люстраційного комітету

1. Засідання Люстраційного комітету скликаються головою Люстраційного комітету або не менш як трьома його членами відповідно до Регламенту Люстраційного комітету.

2. Виключно на засіданнях Люстраційного комітету приймаються рішення:

- 1) про відкриття люстраційного провадження;
- 2) про визнання поданої декларації недостовірною та заборону обіймати посади, визначені у статті другій цього закону, протягом визначеного строку;
- 3) про закриття люстраційного провадження у випадку відсутності обставин для люстрації.

3. Засідання Люстраційного комітету є відкритими.

4. Розгляд люстраційних проваджень та винесення рішеннями за ними є закритими, якщо іншого письмово не вимагає особа, щодо якої відкрито люстраційне провадження.

5. Засідання Люстраційного комітету є правомочним, якщо на його засіданні є присутніми не менш ніж шість його членів.

6. Рішення Люстраційного комітету вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше шести членів Люстраційного комітету.

7. Рішення Люстраційного комітету підписується Головою Люстраційного комітету протягом двох днів з дня його винесення й негайно видається особі, котрої воно стосується.

8. На засіданні Люстраційного комітету ведеться протокол, який протягом трьох днів після засідання підписує Голова Люстраційного комітету.

9. Особа, щодо якої здійснюється люстраційне провадження, має право:

- 1) брати участь у засіданні Люстраційного комітету особисто або через свого представника;
- 2) бути повідомленою про засідання, де буде розглядатися питання щодо неї, за п'ять днів до засідання;

- 3) користуватися правовою допомогою;
- 4) надавати пояснення та докази, ознайомлюватися з доказами щодо неї;
- 5) інші права, передбачені цим та іншими законами України.

Стаття 18. Рішення Люстраційного комітету

1. За результатами розгляду та обговорення на засіданні Люстраційного комітету питання порядку денного Комітет ухвалює рішення.

2. Рішення Люстраційного комітету повинно містити:

- 1) найменування Люстраційного комітету;
- 2) найменування рішення Люстраційного комітету;
- 3) дату та місце ухвалення рішення Люстраційного комітету, порядковий номер;
- 4) встановлені факти та підстави для ухвалення рішення Люстраційного комітету, а також акти законодавства України, за наявності — рішення судових органів, якими керувався Люстраційний комітет при прийнятті рішення;
- 5) висновок Люстраційного комітету про достовірність чи недовірність поданої декларації про відсутність обставин для люстрації.
- 6) У разі встановлення недостовірності поданої декларації про відсутність обставин для люстрації, визначення строку заборони обіймати посади, визначені статтею другою цього закону.

3. Рішення Люстраційного комітету приймається на засіданні Комітету відкритим голосуванням більшістю голосів від складу Комітету.

4. Рішення Люстраційного комітету підписуються Головою Комітету, а у випадках його відсутності, — головуючим на засіданні Люстраційного Комітету.

5. Рішення Люстраційного комітету, прийняте в межах його повноважень, є обов'язковим для виконання.

Стаття 19. Архів Люстраційного комітету

1. Матеріали діяльності, матеріали люстраційних проваджень, оригінали рішень Люстраційного комітету зберігаються в архіві Люстраційного комітету безстроково.

2. Положення про архів Люстраційного комітету затверджується Люстраційним комітетом.

Розділ III ПРОЦЕДУРА ЛЮСТРАЦІЇ

Стаття 20. Декларація про відсутність обставин для люстрації

1. Кожна особа, що претендує на зайняття посади чи займає посаду, визначену статтею другою цього закону, зобов'язана подати декларацію щодо відсутності щодо неї обставин для люстрації.

2. Особа не може бути призначена чи обрана на посади, визначені в статті другій цього закону, без подання декларації про відсутність обставин для люстрації.

3. Зразок декларації про відсутність обставин для люстрації затверджує Люстраційний комітет.

Стаття 21. Добровільне визнання обставин для люстрації

1. У разі наявності обставин для люстрації замість декларації про відсутність обставин для люстрації, особа може подати заяву про добровільне визнання обставин для люстрації. Заява про добровільне визнання обставин для люстрації не підлягає розголошенню й залишається таємною.

2. Заява про добровільне визнання обставин для люстрації подається одночасно із заявою про відставку чи звільнення із займаної посади за власним бажанням. На підставі цієї заяви особа повинна бути звільнена протягом п'яти днів.

3. У випадку подання заяви про добровільне визнання обставин для люстрації особі забороняється обіймати посади, визначені статтею другою цього закону, протягом п'яти років з дати подання такої заяви.

Стаття 22. Люстраційне провадження

1. За заявою осіб чи за власною ініціативою, Люстраційний комітет може відкрити люстраційне провадження для перевірки декларації про відсутність обставин для люстрації.

2. Заява особи повинна містити її ім'я, поштова адресу, номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є, перелік наявних обставин для люстрації, визначених статтею третьою цього закону, а також докази таких обставин. Анонімні заяви не розглядаються.

3. З моменту відкриття люстраційного провадження Люстраційний комітет може здійснювати збір інформації про особу щодо наявності обставин для люстрації.

4. На підставі зібраних доказів Люстраційний комітет виносить рішення:

- 1) Про визнання поданої декларації недостовірною та заборону обіймати посади, визначені у статті другій цього закону, протягом визначеного строку;
- 2) Про закриття люстраційного провадження у випадку відсутності обставин для люстрації.

5. Рішення Люстраційного комітету має містити встановлені та підтверджені доказами обставини для люстрації.

6. На підставі рішення Люстраційного комітету про встановлення обставин для люстрації особа повинна бути звільнена з посади протягом п'яти днів.

7. Рішення Люстраційного комітету набуває чинності з дня спливу строку для його судового оскарження, а в разі оскарження — з моменту набрання чинності судовим рішенням.

Стаття 23. Оскарження рішення Люстраційного комітету

1. Рішення Люстраційного комітету може бути оскаржено особою, щодо якої воно прийнято, до Київського апеляційного адміністративного суду в десятиденний строк з моменту отримання особою рішення. Такий адміністративний позов розглядається в порядку адміністративного судочинства з урахуванням особливостей, визначених цим законом.

2. Оскарження рішення Люстраційного комітету в судовому порядку призупиняє його дію.

Стаття 24. Особливості розгляду адміністративних справ про люстрацію

1. Позовна заява, яка надійшла після закінчення строку, визначеного частиною першою статті 23 цього закону, має бути повернена по-

зивачу без розгляду. Цей строк не може бути поновлено.

2. Про відкриття провадження у справі, дату, час та місце розгляду справи суд негайно повідомляє позивача та Люстраційний комітет. Судові виклики і повідомлення осіб здійснюється виключно рекомендованою кореспонденцією (листом, телеграмою), кур'єром із зворотною розпискою за адресами, вказаними цими особами або зазначених у процесуальних документах поданих до суду.

3. Суд вирішує адміністративну справу про люстрацію протягом тридцяти днів після відкриття провадження.

4. У випадку доведення достовірності декларації про відсутність обставин для люстрації суд скасовує рішення Люстраційного комітету.

5. Апеляційна скарга на рішення Київського апеляційного адміністративного суду може бути подана до Вищого адміністративного суду України протягом десяти днів після його проголошення або вручення копії.

6. Вищий адміністративний суд України розглядає апеляційну скаргу протягом тридцяти днів.

7. Рішення Вищого адміністративного суду України є остаточним й оскарженню не підлягає.

8. Розгляд справи в Київському апеляційному адміністративному суді та Вищому адміністративному суді України відбувається в закритому судовому засіданні, якщо про інше не подано клопотання зі сторони особи, щодо якої воно стосується.

Стаття 25. Порядок виконання рішення Люстраційного комітету

1. У випадку прийняття рішення Люстраційного комітету про визнання недостовірною декларації про відсутність обставин для люстрації, особа має бути звільнена із займаної посади протягом п'яти днів з дня набрання чинності цим рішенням.

2. У випадку, коли особа займає виборну посаду, особа має бути звільнена протягом тридцяти днів з оголошенням нових виборів.

3. При набутті статусу кандидата на посаду або перед призначенням особи на посади, визначені в статті другій цього закону, здійснюється перевірка особи в Реєстрі осіб, щодо яких здійснено люстрацію. У випадку заборони на зайняття цих посад, особі відмовляється у статусі кандидата

на посаду чи відмовляється у призначенні на посаду у зв'язку з порушенням вимог до відповідної посади.

Стаття 26. Реєстр осіб, щодо яких здійснено люстрацію

1. Люстраційний комітет веде реєстр осіб, щодо яких встановлено обставини для люстрації й застосовано обмеження права обіймати посади в органах влади, визначені статтею другого цього закону.

2. Порядок ведення Реєстру осіб, щодо яких здійснено люстрацію, визначається Положенням, що затверджується Люстраційним комітетом.

Стаття 27. Захист персональних даних та права на приватне й особисте життя

1. Люстраційний комітет має право збирати, запитувати та отримувати будь-яку інформацію про особу для перевірки обставин для люстрації.

2. Зібрана Люстраційним комітетом інформація про особу є таємною. Матеріали люстраційного провадження не розголошуються, за винятком матеріалів, що були передані до суду в рамках розгляду відповідної судової справи.

3. Рішення Люстраційного комітету оприлюднюється після спливу строку на його оскарження або після набрання чинності судовим рішенням про відмову в задоволенні позову. Рішення комітету містить вказівку на обставини для люстрації та мотивацію щодо його прийняття.

4. Інформація про особу, зібрана під час добровільного визнання обставин для люстрації, а також рішення щодо неї залишається таємною.

Стаття 28. Відповідальність за порушення вимог цього закону

1. Неподання декларації про відсутність обставин для люстрації протягом чотирнадцяти днів є підставою для звільнення з займаних посад, визначених статтею другого цього закону.

2. Неподання декларації про відсутність обставин для люстрації кандидата на посади, визначені статтею другого цього закону, є підставою для зняття такої кандидатури на посаду.

3. За відмову у наданні інформації чи видачі документів та інших матеріалів, що підтверджують обставини для люстрації, перешкодження законній діяльності члена Люстраційного комітету, навмисне подання неправдивої інформації до Люстраційного комітету винні особи несуть адміністративну та кримінальну відповідальність.

Розділ IV ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 29. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування й втрачає чинність 1 травня 2024 року.

2. Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом:

1) підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів України у відповідність із цим Законом;

2) забезпечити приведення у відповідність із цим Законом нормативно-правових актів органів виконавчої влади.

3. До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом акти законодавства застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

4. Протягом місяця з дня набрання цим законом чинності усі особи, на котрих поширюється дія цього закону, зобов'язані подати декларацію про відсутність обставин для люстрації. У випадку не подання такої декларації або заяви про добровільне визнання обставин для люстрації, ця особа підлягає звільненню в 10-денний строк після спливу місячного строку відповідно до вимог пункту 2) частини першої статті 30 закону про державну службу або вимог щодо займаної посади відповідно до законодавства.

5. Народні депутати України, обрані на момент набрання цим законом чинності, продовжують виконувати свої обов'язки до закінчення їхніх повноважень. Вони зобов'язані подати декларації про відсутність обставин для люстрації протягом десяти днів з дня набрання чинності цим законом. У разі встановлення недостовірності декларацій про відсутність обставин для люстрації або подання заяви про добровільне визнання обставин для люстрації, цим особам

заборонено обіймати посади голови комітету, заступника голови комітету, секретаря комітету та бути членом тимчасових спеціальних чи слідчих комісій до завершення своїх повноважень. У разі неподання декларації про відсутність обставин для люстрації повноваження народного депутата України припиняються достроково через порушення вимог щодо несумісності депутатського мандату в порядку, визначеному законодавством.

6. Судді, що не подали декларації про відсутність обставин для люстрації, подали заяву про добровільне визнання обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації відповідно до вимог цього закону, звільняються з адміністративних посад в судах протягом десяти днів з дня встановлення таких обставин.

7. Судді, що не подали декларації про відсутність обставин для люстрації, подали заяву про добровільне визнання обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації відповідно до вимог цього закону, переводяться протягом тридцяти днів з моменту встановлення таких обставин до місцевих судів відповідно до наявних вакансій.

8. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) У Законі України «**Про державну службу в Україні**» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 52, ст. 490) додати частину четверту статті 16 в такій редакції:

«Не можуть перебувати на посаді першої-третьої категорії посад державних службовців особи, щодо яких існують обставини для люстрації відповідно до закону про люстрацію.»

2) У Законі України «**Про судоустрій і статус суддів**» (Відомості Верховної Ради України, 2010, № 41–42, № 43, № 44–45, ст. 529):

— додати частину сьому статті 20 в такій редакції:

«7. Не може обіймати адміністративну посаду суддя, що не подав декларацію про відсутність обставин для люстрації, подав заяву про добровільне визнання обставин для люстрації або щодо якого встановлено недостовірність такої де-

кларації відповідно до закону про люстрацію.»

— додати останнє речення до частини четвертої статті 26 в такій редакції:

«Не може обіймати посаду судді апеляційного суду судді, що не подали декларацію про відсутність обставин для люстрації, подав заяву про добровільне визнання обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації відповідно до закону про люстрацію.»

— додати останнє речення до частини третьої статті 31 в такій редакції:

«Не може обіймати посаду судді Вищого спеціалізованого суду судді, що не подали декларацію про відсутність обставин для люстрації, подав заяву про добровільне визнання обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації відповідно до закону про люстрацію.»

— додати останнє речення до частини другої статті 39 в такій редакції:

«Не може обіймати посаду судді Верховного суду України судді, що не подали декларацію про відсутність обставин для люстрації, подав заяву про добровільне визнання обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації відповідно до закону про люстрацію.»

— викласти частину другу статті 52 в такій редакції:

«2. Суддю не може бути переведено до іншого суду без його згоди за винятком випадків встановлення обставин для люстрації відповідно до закону про люстрацію.»

— додати частину п'яту статті 53 в такій редакції:

«5. Перебування на посаді судді не сумісне із обставинами, що є підставою для люстрації відповідно до закону про люстрацію.»

СВіП у світі

COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ІОАННА ШУЛЬЦ ПРОТИ ПОЛЬЩІ»

ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ
(Заява № 43932/08)

Рішення
СТРАСБУРГ
13 листопада 2012 року

ОСТАТОЧНЕ
13/02/2013

Це рішення стало остаточним відповідно до статті 44 §2 Конвенції. Може піддаватися редакторській правці.

У справі «Іоанна Шульц проти Польщі»,

Європейський Суд з прав людини (Четверта секція), засідаючи в складі суддів:

пані П'яіві Хірвеля (Päivi Hirvelä), голова,
пан Лех Гарлицький (Lech Garlicki),
пан Георг Николау (George Nicolaou),
пан Леди Бианку (Ledi Bianku),
пані Здравка Калайджиева
(Zdravka Kalaydjieva),
пан Небойса Вучинич (Nebojša Vučinić),
пан Вінсент Ентоні Де Гаetano
(Vincent A. De Gaetano),

та Лоренс Ерлі (Lawrence Early), секретар секції, розглянувши справу в закритому засіданні 23 жовтня 2012 року, виносить таке рішення, ухвалене в цей день:

ПРОЦЕДУРА

1. Дана справа порушена за заявою (№ 43932/08) проти Республіки Польща, поданої до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав

людини та основних свобод (далі — «Конвенція») громадянкою Польщі пані Іоанною Шульц (далі — «Заявник») 29 серпня 2008 року.

2. Заявника представляв пан М. Петржак, адвокат, що практикує в Варшаві. Польський уряд (далі — «Уряд») представляли його уповноважені пан Й. Волоневич, а потім пані Й. Хржановська, Міністерство закордонних справ.

3. Заявник скаржилася, зокрема, на порушення статті 8 Конвенції щодо доступу до її особової справи, що зберігається в Інституті національної пам'яті.

4. 24 листопада 2008 року Уряд було сповіщено про цю заяву. Також було прийнято рішення винести ухвалу з питання прийнятності та суті скарги одночасно.

ФАКТИ

1. КОНКРЕТНІ ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник народився в 1953 році і живе у Варшаві.

А. Передісторія

6. За словами заявника, в 1974 році вона отримала пропозицію про роботу в японській компанії Kanematsu-Gosho Ltd, але відхилила цю пропозицію. У 1974–1975 роках вона працювала в посольстві Нігерії в Варшаві, а в 1976 році — в посольстві Індії.

7. Спецслужби кілька разів намагалися схилити заявника до співпраці, але вона не погоджувалася, незважаючи на погрози. У грудні 1974 року заявника було викликано в Варшавське управління громадянської міліції. У неї відбулася розмова з офіцером служби контррозвідки у зв'язку з пропозицією роботи від японської компанії.

Офіцер намагався переконати її співпрацювати зі спецслужбою, але заявник відмовилася і заявила, що вона краще відхилить пропозицію про роботу.

8. Наступні зустрічі із співробітниками служби безпеки відбулися в 1975 році. Заявник незмінно відмовлялася від співробітництва. Одна з таких зустрічей відбулася у зв'язку з клопотан-

ням заявника про отримання паспорта для поїздки у відпустку до Греції.

Заявнику було доручено підготувати доповідь про свою поїздку і представити його після повернення.

9. Кілька років заявник жила в Англії. Вона брала участь у заходах на підтримку польської профспілки Солідарність.

В. Доступ до особової справи заявника, що зберігається в Інституті національної пам'яті

10. Закон від 18 грудня 1998 року про Інституті національної пам'яті — Комісії з розслідування злочинів проти польського народу (далі — «Закон про Інститут») набув чинності 19 січня 1999 року. До завдання Інституту входить, зокрема, зберігання і вивчення документів комуністичних спецслужб. Право на доступ до цих документів гарантується, передусім, «жертвам» згідно з визначенням Закону про Інститут.

11. 15 лютого 2001 року заявник звернулася в Інститут національної пам'яті (далі — «Інститут») з проханням надати їй доступ до всіх документів, зібраних на неї спецслужбами.

12. 2 березня 2004 року заявник отримала повідомлення, з якого випливає, що вона не може вважатися «жертвою» за змістом статті 6 Закону про Інститут. У листі від того числа їй повідомили, що Інститут буде продовжувати пошук в архівах документів, що її стосуються. У повідомленні, що було отримано заявником, просто зазначалося, що після двох спроб пошуку Інститут не знайшов жодних документів, зібраних на неї колишніми спецслужбами.

13. 26 жовтня 2005 Конституційний суд розглянув питання про конституційність положень Закону про Інститут стосовно доступу до документів, що зберігаються в Інституті (справа № К 31/04). Суд постановив, зокрема, що статті 30 §1 і 31 §§1 і 2 Закону про Інститут є неконституційними, оскільки вони позбавляють зацікавлених осіб — окрім жертв — права на доступ до інформації про документи, які їх стосуються (див. відповідне національне законодавство нижче).

14. 29 липня 2006 заявник знову подала запит про доступ до всіх документів, зібраних на неї спецслужбами. Вона послалася на згадане вище рішення Конституційного суду від 26 жовтня 2005 року. За словами заявника, це рішення наголошувало, що кожна зацікавлена особа має

право на доступ до документів, що відносяться до нього, які зберігаються в Інституті, на підставі статті 51 §3 Конституції, незалежно від того, чи наданий цій особі статус «жертви».

15. 15 листопада 2006 заявнику було дозволено ознайомитися з документами, які стосувалися інтересу до неї з боку колишніх спецслужб. Тим не менш, вона не отримала доступ до всіх документів про себе, не змогла отримати жодних копій або робити нотатки.

16. 25 листопада 2006 заявник знову звернулася до Голови Інституту з проханням дозволити їй ознайомитися з усіма документами щодо себе. Вона зазначила, що документи, з якими їй дозволили ознайомитися досі, підтверджують, що вона відмовилася співпрацювати зі службами безпеки. З цих документів заявник вперше дізналася, що спецслужби підготували план спостереження за нею. Вона також з'ясувала, що їй дали кодове ім'я, і висловила своє обурення з цього приводу.

17. У відповідь, 20 лютого 2007 року заступник начальника Архівного Управління Інституту повідомив заявнику, що її прохання про доступ до всіх документів щодо неї не може бути задоволений. На його думку, відповідно до рішення Конституційного Суду від 26 жовтня 2005 року, право доступу до документів поширюється не на всі документи, що стосуються заявника, а виключно на документи, які стосуються інтересу до неї з боку колишніх спецслужб. Відповідно, їй повідомили, що ознайомлення з документами, яке відбулося 15 листопада 2006 року, відбувалося за процедурі, затвердженої Інститутом, і всі документи, що стосуються інтересу до неї з боку колишніх спецслужб, були їй надані.

18. У Закон про Інститут були внесені поправки Законом від 18 жовтня 2006 року про розкриття інформації про документи державних спецслужб в період між 1944 і 1990 роками і про зміст цих документів (далі — «Закон про люстрацію 2006 року»), який набув чинності 15 березня 2007 року. Після цього правила про доступ до документів, що зберігаються в Інституті, стали регулюватися зміненими статтями 30 і 31 Закону про Інститут (див. відповідне національне законодавство нижче). Статус «Жертви» було скасовано. Далі змінений Закон про Інститут передбачав, що Інститут повинен створити Інтернет — каталог осіб, які співпрацювали або надавали сприяння колишнім державним спецслужбам.

19. Потім Закон про Інститут і Закон про люстрацію 2006 були змінені Законом від 14 лютого 2007 року, який набрав чинності 28 лютого 2007 року.

20. Заявник, знаючи, що її ім'я з'явилося в «списку Вільдштейна» (див. розділ С нижче), була стурбована тим, що її ім'я може бути включено в офіційний каталог. Це було б рівнозначно офіційному визнанню її як інформатора комуністичних спецслужб тільки на підставі записів, зроблених співробітниками цих служб, без відома заявника.

21. 11 травня 2007 р. Конституційний Суд (справа № К 2/07) визнав Закон про люстрацію 2006 і Закон про Інститут з внесеними змінами в значній мірі неконституційними і скасував багато їхніх положень з 15 травня 2007 року. Суд скасував, серед іншого, статтю 30 §2 (2) Закону про Інститут, що забороняла доступ зацікавлених осіб до документів, які свідчать, що вони співпрацювали або надавали сприяння колишнім державним спецслужбам (див. відповідне національне законодавство нижче).

22. 20 березня 2007 р. заявник знову звернувся із запитом про доступ до всіх документів, що стосуються її відповідно до правил, що набрали чинності з 15 березня 2007 року.

23. 19 листопада 2007 р. директор Варшавського відділення Інституту виніс рішення, в якому він відмовив заявнику в доступі до двох документів. На його думку, зміст цих двох документів задовольняє умовам, зазначеним у статті 31 §1 (2а) Закону про Інститут. Це положення передбачає, що відмова в доступі до документів, зміст яких свідчить, що заявник вважався секретним інформатором або помічником спецслужб в прихованому зборі інформації, повинен мати форму адміністративного рішення.

24. Заявник оскаржила це рішення, стверджуючи, що воно було прийнято відповідно до правил, які Конституційний суд визнав неконституційними.

25. 19 лютого 2008 р. голова Інституту скасував рішення відповідно до процесуальних підстав і повернув справу назад. Він встановив, що директор Варшавського відділення Інституту не виніс рішення за заявою Гельсінського фонду з прав людини, правозахисної організації, яка приєдналася до справи в якості третьої особи.

26. 4 червня 2008 р. директор Варшавського відділення Інституту виніс рішення, в якому

він відмовив заявнику в доступі до трьох документів. Він знову послався на статтю 31 §1 (2а) Закону про Інститут. Заявник оскаржила це рішення.

27. 12 серпня 2008 р. голова Інституту залишив у силі оспорюване рішення. Він підтвердив, що дані документи свідчать, що заявник вважалася секретним інформатором або помічником спецслужб в прихованому зборі інформації.

Відповідно, відмова в доступі була виправдана згідно зі статтею 31 §1 (2а) Закону про Інститут.

Що стосується доводу заявника про те, що рішення ґрунтувалося на неконституційній нормі, голова Інституту зазначив, що стаття 30 §2 Закону про Інститут є правовою підставою для надання або відмови в доступі до документів, а стаття 31 §1 є процедурним положенням. Однак, оскільки законодавець вирішив повторити в статті 31 §1 ті ж умови, що виправдовують відмову, що і в статті 30 §2, перше з цих положень не може бути інтерпретовано без урахування цих умов. Голова Інституту не прийняв аргумент заявника про те, що, оскільки стаття 30 §2 була оголошена неконституційною і скасована, звідси випливає, що інше положення (стаття 31 §1) з тим же змістом також є неконституційним. Далі голова Інституту заявив, що це положення буде неприйнятним тільки тоді, коли Конституційний суд прямо визнає його неконституційним.

28. Заявник подала скаргу на це рішення до Варшавського окружного адміністративного суду. 27 травня року Окружний адміністративний суд відхилив її скаргу.

29. 7 липня 2009 року подала касаційну скаргу до Верховного адміністративного суду. Вона стверджувала, зокрема, що рішення Інституту про відмову в доступі до документів спецслужб спричинили за собою порушення низки конституційних положень і статті 8 Конвенції. Крім того, вони суперечили рішенню Конституційного Суду від 11 травня 2007 року (справа № К 2/07).

30. 21 жовтня 2009 року адміністративний суд призупинив провадження у справі на тій підставі, що юридичне питання про конституційність, зокрема, статті 31 §1 (2) Закону про Інститут, було порушене перед Конституційним судом іншою колегією Вищого адміністративного суду. Це положення було використане як підстава негативних рішень Інституту в справі заявника.

31. 20 жовтня 2010 року Конституційний суд (справа № Р 37/09) постановив, зокрема, що стаття 31 §1 (2) Закону про Інститут є несумісною з Конституцією, зокрема, з правом на захист приватного життя (стаття 47), правом на доступ до офіційних документів щодо себе (стаття 51 §3) і правом вимагати виправлення або видалення недостовірної або неповної інформації (стаття 51 §4).

32. 14 січня 2011 року Вищий адміністративний суд відновив провадження у справі. 4 травня 2011р. він виніс рішення про скасування рішення Варшавського окружного адміністративного суду та двох попередніх рішень Інституту. Суд спирався на рішення Конституційного Суду від 20 жовтня 2010 року, зокрема, висновок суду про неконституційність статті 31 §1 (2) Закону про Інститут, який послужив правовою підставою рішень у справі заявника.

33. 22 серпня 2011 р. у Варшавському відділенні Інституту заявнику був наданий доступ до копій всіх документів, що стосуються неї і які були створені комуністичними спецслужбами.

С. Ім'я заявника в списку Вільдштейна і «автолюстраційний» розгляд

34. У жовтні 2004 року Інститут національної пам'яті вирішив створити перелік офіцерів, співробітників, кандидатів у співробітники державних спецслужб, та інших осіб, матеріали про яких були зібрані. Цей перелік містив ім'я, прізвище, і, в деяких випадках, номер особистої справи. Перелік був доступний на комп'ютерах в бібліотеці інституту, доступ до яких був обмежений для дослідників і журналістів.

35. У січні 2005 року перелік, що складається приблизно з 240 000 імен, був опублікований в Інтернеті та неофіційно названий «списком Вільдштейна», по імені журналіста, який нібито скопіював його в інституті й опублікував. Публікація списку викликала великий резонанс у ЗМІ, тим більше, що в ньому містилися імена деяких знаних громадських діячів.

36. У відповідь на ці події, 4 березня 2005 року парламент прийняв поправку до Закону про Інститут і додав статтю 29а, що надає зацікавленим особам право на отримання довідки про наявність їх імені у списку.

37. У лютому 2005 року заявник виявила, що її ім'я знаходиться в «Списку Вільдштейна». 9 лютого 2005 року вона звернулася до Інституту, щоб

дізнатися, чи відповідають її особисті дані даним в «списку Вільдштейна».

38. 27 січня 2006 року Інститут видав довідку, яка підтверджує, що її особисті дані (ім'я, прізвище, дата і місце народження) відповідають даним, що містяться в Інституті у каталозі офіцерів, співробітників, кандидатів у співробітники державних спецслужб та інших осіб.

Водночас її поінформували, що ця довідка не надає їй статусу «жертви» і не забезпечує їй доступ до документів, що зберігаються в Інституті.

39. 18 жовтня 2007 року заявник звернулася в Варшавський окружний суд з позовом про порушення так званого «авто-люстраційного розгляду» відповідно до статті 20 (5) Закону про люстрацію 2006 року. Це положення передбачає, що люстраційний розгляд може бути порушено особою, яка до набуття чинності Законом про люстрацію посідала державні посади, і яка була публічно звинувачена в роботі або співпраці з державними спецслужбами в період між 1944 і 1990 роками.

Заявник послалася на рішення Конституційного суду від 11 травня 2007 року (справа № К 2/07), яке розширило сферу застосування цього положення на осіб, які не обіймали державну посаду. Вона подала Люстраційну декларацію, де вона заперечувала своє навмисне і таємне співробітництво зі спецслужбами і просила суд винести рішення, що її декларація відповідає істині.

Заявник стверджувала, що той факт, що її ім'я з'явилося в «списку Вільдштейна», опублікованому в Інтернеті, являє собою публічне звинувачення, оскільки перелік був розцінений широкою громадськістю як список агентів та співробітників.

40. Вона стверджувала, що Інститут відмовився надати їй статус жертви, а потім відмовив їй у доступі до певних документів, що її стосуються. Ці обставини можуть означати, що існують деякі документи, що свідчать про її співпрацю зі спецслужбами. Крім того, вона знайшла своє ім'я в «списку Вільдштейна» й отримала довідку, що її особисті дані відповідають даним в зазначеному переліку. Заявник стверджував, що ця ситуація є вкрай несправедливою і зажадала порушити люстраційний розгляд з метою припинення будь-яких спекуляцій про її передбачувану співпрацю зі спецслужбами. Вона також висловила надію, що в рамках цього розгляду їй буде дозволе-

ний доступ до всіх документів, що стосуються її і зберігаються в Інституті.

41. 18 грудня 2007 року Варшавський окружний суд відхилив її заяву про порушення люстраційного розгляду, вважаючи, що вона не була публічно звинувачена в роботі таємним співробітником за змістом статті 20 (5) Закону про люстрацію 2006 року. По-перше, не було точно відомо, що саме вона є людиною, ім'я якої зазначено в списку. Навіть якщо припустити, що її ім'я згадане в списку, це не може бути рівнозначно звинуваченням у співпраці зі спецслужбами. Суд зазначив, що засоби масової інформації повідомили, що перелік був всього лише свого роду каталогом, що полегшує використання архівів Інституту. Він містив імена осіб, які були зареєстровані службами безпеки через різні причини; деякі дійсно були секретними співробітниками, але були й інші особи, які були попередньо обрані для цієї ролі, не обов'язково будучи інформованими про ці факти.

42. Заявник оскаржила це рішення.

43. 29 лютого 2008 року Варшавський Апеляційний суд залишив у силі оскаржуване рішення. Суд встановив, що не було ніяких достатніх підстав вважати, що заявник була публічно звинувачена у співпраці зі спецслужбами. Перелік імен, представлений заявником, містив не тільки імена агентів, але й імена жертв. Крім того, суд встановив, що заявник не довела, що включення її імені до переліку мало будь-які конкретні негативні наслідки для неї. Суд зазначив, що рішення та довідки Інституту, на які посилалися заявник, не були відкритими документами.

Ніякі додаткові апеляції проти цього рішення не подавалися.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Відповідні конституційні положення

44. Стаття 47 Конституції 1997 року зазначає *«Кожен має право на законну охорону приватного, сімейного життя, честі і доброго імені, а також право приймати рішення про своє приватне життя»*.

45. Стаття 51 §3 та 4 Конституції проголошує: *«3. Кожен має право доступу до офіційних документів та зібраним даним щодо нього»*.

Обмеження цього права може бути встановлено законом.

4. *Кожен має право вимагати виправлення, а також видалення неправильної або неповної інформації, або інформації, отриманої в спосіб, що суперечить закону»*.

B. Закон про Інститут національної пам'яті

46. Закон від 18 грудня 1998 року про Інституті національної пам'яті — Комісію з розслідування злочинів проти польського народу (далі — «Закон про Інститут») набув чинності 19 січня 1999 року. У завдання Інституту входить, зокрема, зберігання і вивчення документів комуністичних спецслужб. Право на доступ до цих документів гарантовано, перш за все, «жертвам», згідно з визначенням Закону про Інститут. Також передбачений обмежений доступ посадових осіб, службовців і співробітників спецслужб, а також, окремо, для дослідників і журналістів.

47. Стаття 6 Закону про Інститут свідчить, що «жертвою» є особа, на яку державні спецслужби навмисно збирали інформацію, в тому числі таємно. Проте, особа, яка згодом стала посадовою особою, службовцем або співробітником спецслужб, не може вважатися «жертвою» (стаття 6 §3).

Відповідно до статті 30 §2 Закону про Інститут кожен має право з'ясувати, чи є він або вона жертвою за змістом Закону.

Особа, визнана «жертвою», має право на одержання від Інституту інформації про документи, що її стосуються (стаття 30 §1). Інститут зобов'язаний інформувати «жертву» про порядок доступу до документів, що її стосуються, й надати жертві, на її прохання, копії цих документів (стаття 31 §§1–2). Стаття 33 §1 також свідчить, що «жертва» має право запропонувати внести виправлення і уточнення в існуючі документи.

C. Поправка до Закону про Інститут після публікації «списку Вільдштейна»

48. 18 лютого 2005 група депутатів Сейму запропонувала законопроект про внесення змін до Закону про Інститут. Вони відзначили, що створений Інститутом каталог офіцерів, таємних

співробітників і кандидатів у таємні співробітники не містить жодних інших деталей, окрім імені та прізвища цих осіб. Ця ситуація призвела до загальної невизначеності і викликала підозри щодо багатьох осіб, які не мали в минулому будь-яких контактів з державними спецслужбами. Запропонований законопроект мав на меті виправити цю ситуацію.

49. 4 березня 2005 року парламент прийняв поправку до Закону про Інститут. 20 квітня 2005 року набула чинності нова стаття 29а (1) Закону про Інститут. Вона проголошує:

«Голова Інституту національної пам'яті повинен протягом 14 днів з моменту подачі заяви видати довідку про те, чи дійсно особисті дані заявника відповідають особистим даним, включеним до списку офіцерів, співробітників і кандидатів у співробітники державних спецслужб... або інших осіб, який був доступний в Інституті станом на 26 листопада 2004 року».

D. Рішення Конституційного Суду від 26 жовтня 2005 року (справа № К 31/04)

50. У 2004 році Уповноважений з прав людини оскаржив конституційність деяких положень Закону про Інститут, що стосуються доступу до документів, які зберігаються в Інституті.

26 жовтня 2005 року Конституційний суд виніс рішення по справі № К 31/04. Він постановив, зокрема, що стаття 30 §1 і стаття 31 §§1 і 2 в поєднанні зі статтею 6 §§2 і 3 Закону про Інститут, які позбавляють зацікавлених осіб — окрім жертв — права на доступ до інформації, що міститься в документах, що їх стосується, є несумісними з положеннями статті 47 (захист приватного життя) та статті 51 §§3 та 4 Конституції (право на доступ до офіційних документів щодо себе і право вимагати виправлення або видалення невірної або неповної інформації). Крім того, суд ухвалив, що стаття 33 §1 у поєднанні зі статтею 6 §§2 і 3 Закону про Інститут, яка позбавляє зацікавлених осіб — окрім жертв — права пропонувати свої поправки та роз'яснення щодо документів, які їх стосуються, є несумісними з цими ж конституційними положеннями.

51. Конституційний суд зазначив, що Закон про Інститут правомірно присвоює «жертвам» спеціальний статус і надає цій категорії осіб низку прав. Він виділив, відповідно до Закону про Інститут, окрему категорію осіб, які подали

заяву про отримання статусу «жертви», і чії заяви були відхилені.

Причиною відмови було або відсутність документів, що стосуються особи, що бажає отримати статус, або те, що спецслужби не збирали інформації про неї. Конституційний суд не погодився з омбудсменом, що відмова Інституту визнати особу «жертвою» рівнозначна офіційній заяві, що ця особа була посадовою особою, службовцем або співробітником державних спецслужб. Водночас він вказав на невизначеність критеріїв, які використовуються Інститутом при визнанні осіб співробітниками служб безпеки. Він також зазначив, що в архівах Інституту міститься інформація, яка, в принципі, збиралася без будь — якої правової підстави, і подекуди незаконно. Конституційний суд підкреслив, що конституційне право доступу до офіційних документів (стаття 51 §3) відноситься виключно до документів, що стосуються даної особи як предмета інтересу спецслужб. Це право не поширюється на документи, які були створені даною особою в якості посадової особи, службовця або співробітника спецслужб.

E. Поправки до Закону про Інститут національної пам'яті

52. До Закону про Інститут були внесені поправки Законом від 18 жовтня 2006 року щодо розкриття інформації про документи державних спецслужб в період між 1944 і 1990 роками, і зміст цих документів (далі — «Закон про люстрацію 2006 року»).

Ці поправки набули чинності 15 березня 2007 року.

53. Закон про люстрацію 2006 року і Закон про Інститут були в подальшому змінені Законом від 14 лютого 2007 року. Ці поправки набули чинності 28 лютого 2007 року.

54. Змінені статті 30 і 31, що стосуються доступу до документів, які зберігаються в Інституті, зокрема, свідчать:

«Стаття 30. 1. Кожна людина має право подати в Інститут запит про доступ до копій документів, що стосуються цієї людини.

2. Інститут надає доступ до копій наявних документів, що стосуються заявника, які згадані в §1, за винятком таких документів:

1) документи, створені заявником або за його участі... у зв'язку з його роботою або

службою в органах державної безпеки, або у зв'язку з його діяльністю в якості секретного інформатора або помічника в прихованому зборі інформації;

- 2) документи, зміст яких свідчить про те, що заявник:
 - а) розглядався спецслужбами в якості секретного інформатора або помічника в прихованому зборі інформації,
 - б) зобов'язався надавати інформацію державним спецслужбам або надавати допомогу спецслужбам у будь-якій формі в рамках їх таємної діяльності,
 - в) виконував завдання, поставлені державними спецслужбами, зокрема, надавав інформацію спецслужбам...

Стаття 31. 1. Відмова в задоволенні запиту, згаданого в статті 30 щодо доступу до документів:

- 1) створених заявником або за його участі... у зв'язку з його роботою або службою в органах державної безпеки, або у зв'язку з його діяльністю в якості секретного інформатора або помічника в прихованому зборі інформації;
- 2) зміст яких вказує, що заявник:
 - а) розглядався спецслужбами в якості секретного інформатора або помічника в прихованому зборі інформації,
 - б) зобов'язався надавати інформацію державним спецслужбам або надавати допомогу спецслужбам у будь-якій формі в рамках їх таємної діяльності,
 - в) виконував завдання, поставлені державними спецслужбами, зокрема, надавав інформацію спецслужбам, вноситься у формі адміністративного рішення...»

Ф. Рішення Конституційного Суду від 11 травня 2007 року (справа № К 2/07)

55. У справі № К 2/07 Конституційний Суд розглянув конституційність Закону про люстрацію 2006 року і Закону про Інститут із внесеними поправками, які були оскаржені групою членів парламенту. Суд виніс рішення з питань люстрації і доступу до документів, що зберігаються в Інституті, 11 травня 2007 року.

56. Відносно питання про доступ до документів, Конституційний суд скасував як неконституційну статтю 30 §2 (2) Закону про Інститут. Це положення забороняло доступ

зацікавлених осіб до документів, що вказують на те, що вони співпрацювали або надавали допомогу колишнім державним спецслужбам в їх таємній діяльності. Конституційний суд зазначив, що Конституція гарантує кожному право на доступ до офіційних документів і зібраним щодо себе даним (стаття 51 §3), та право вимагати виправлення або видалення недостовірної або неповної інформації, або інформації, отриманої незаконним шляхом (стаття 51 §4). Це останнє право, яке пов'язане з правом на приватне життя, що гарантоване статтею 47 Конституції, не може бути законодавчо обмежене для певної категорії осіб. Конституційний суд підкреслив, що жоден державний інтерес не може узаконити або виправдати зберігання в офіційних реєстрах інформації, що не відповідає дійсності, неповної або отриманої в спосіб, що суперечить закону.

57. Крім того, суд визнав неконституційною статтю 52а (5) Закону про Інститут. Це положення передбачає, що люстраційний відділ Інституту займається підготовкою та публікацією каталогів осіб, зазначених у статті 30 §2 (2). Формулювання, використані в цьому положенні, ідентичні формулюванням, використаним в статті 30 §2 Закону про Інститут.

Конституційний суд зазначив, що такі каталоги спиратимуться на класифікацію, прийняту тоталітарними спецслужбами та їх оцінку особи. На думку суду, публікація подібних каталогів призвела б до легітимізації діяльності спецслужб і, в той же час, до стигматизації осіб, включених в ці каталоги. Така ситуація була б несумісна зі статтями 47 і 51 §4 Конституції.

58. Рішення було оприлюднене 15 травня 2007 року, і того ж дня неконституційні положення були скасовані.

Г. Рішення Конституційного Суду від 28 травня 2008 року (справа № К 2/07)

59. 17 липня 2007 року спікер Сейму звернувся до Конституційного суду для тлумачення рішення від 11 травня 2007 року. Він стверджував, зокрема, що суд не аргументував свій висновок про неконституційність статті 30 §2 (2) Закону про Інститут.

60. Конституційний Суд зазначив, що не було ніяких сумнівів, що стаття 30 §2 (2) була визнана неконституційною. Він зазначив, що запит спі-

кера був спрямований на доповнення обґрунтувань рішення; але така можливість була відсутня відповідно до Закону про Конституційний суд. Проте, Конституційний суд звернув увагу на те, що статті 30 §2 (2) і 52а (5) Закону про Інститут, які були визнані неконституційними, мають ідентичний зміст, і таким чином стосуються однієї і тієї ж правової норми, хоча і викладеної у двох різних положеннях. Обидва положення стосувалися однієї і тієї ж групи осіб, а саме осіб, які розглядалися державними спецслужбами в якості секретних інформаторів і помічників у прихованому зборі інформації.

Конституційний суд зазначив, що причини для висновку про неконституційність стосовно статті 52а (5) однаковою мірою застосовні до статті 30 §2 (2) Закону про Інститут. Він зазначив, що неконституційна правова норма може з'явитися частково, а також в одному або декількох законодавчих положеннях; однак визнання неконституційності правової норми і, отже, її анулювання будуть актуальними для всіх ситуацій, в яких така норма може бути застосована.

61. Конституційний суд також постановив:

«Слід підкреслити, що та ж категорія осіб [яка згадана в статті 30 §2 (2)] згадується в статті 31 §1 (2) Закону про Інститут, яка не була оскаржена у справі № К 2/07, і, отже, не була розглянута Конституційним судом. Тим не менше, відсутність розгляду в цій частині [в зв'язку з цим положенням] не може виправдати негативні адміністративні рішення, прийняті на підставі статті 31 Закону про Інститут, тільки з тієї причини, що стаття 31 §1 (2) залишилася в силі в результаті того, що вона не була оскаржена. Стаття 31 Закону про Інститут функціонально пов'язана зі змістом статті 30 §2 (2) і може мати юридичні наслідки лише в тій мірі, в якій вона відповідає змісту статті 30 §2 (2) після втручання Конституційного суду щодо останньої, а також стосовно статті 52а (5) Закону про Інститут. У таких ситуаціях вирішальним є те, що правова норма (що міститься в статті 52а (5) Закону про Інститут і використовується також в неоскарженій статті 31 §1 (2)) була визнана неконституційною рішенням Конституційного Суду. Крім того, стаття 31 Закону про Інститут визначає виключно форму рішення про відмову в доступі до копій документів, що стосуються [заявника], в той час як у безпосередньо перед нею статті 30 йдеться про право особи на доступ до

документів, що являє собою здійснення на законодавчому рівні конституційного принципу доступу кожної особи до офіційних документів та збору даних, що згадані в статті 51 §3 Конституції. Очевидно, що положення, що регулює виключно форму рішення щодо даного права, в даному випадку адміністративного рішення, не може служити підставою для визначення основного змісту права, його масштабів і умов його реалізації».

Н. Рішення Конституційного суду від 20 жовтня 2010 року (справа № Р 37/09)

62. У 2009 році Вищий адміністративний суд і Варшавський окружний адміністративний суд порушили перед Конституційним судом правові питання про конституційність різних положень Закону про Інститут, в тому числі статті 31 §1 (2).

63. 20 жовтня 2010 року Конституційний суд виніс рішення. Він постановив, що стаття 31 §1 (2) Закону про Інститут, в редакції, застосовної до 26 травня 2010 року, несумісна, зокрема, зі статтями 47 і 51 §§3 та 4 Конституції у поєднанні зі статтею 31 §3 Конституції (принцип пропорційності).

64. Конституційний суд послався на своє рішення від 28 травня 2008 року (див. вище) і підтвердив, що висновок про неконституційність щодо даної правової норми є актуальним для всіх ситуацій, в яких така норма може бути застосована, незалежно від того, чи міститься ця норма в одному або кількох законодавчих положеннях.

У своєму рішенні Конституційний Суд також послався на свої висновки в рішенні від 11 травня 2007 року (справа № К 2/07). Він стисло сформулював свою думку з цього питання наступним чином:

«...За інституційними, функціональними і процесуальними причинами Закон про Інститут спільно з Законом про люстрацію 2006 року становить один інструмент. Тому, якщо документи, створені і зібрані державними спецслужбами, які вказують на співпрацю за змістом статті 3а §2 Закону про люстрацію 2006 року, можуть спричинити за собою несприятливі соціальні, моральні, політичні та правові наслідки для осіб, які підлягають люстрації, та інших осіб, чії дані були зареєстровані і включені в каталоги [Інсти-

туту], [то] такі особи, в демократичній правовій державі, повинні мати право на захист своєї гідності, репутації і доброго імені. Відповідно, їм має бути надано право доступу до всіх документів, що стосуються їх і використовуються проти них... Це право має охоплювати доступ до документів, що зберігаються в Інституті, які свідчать про причетність зацікавлених осіб до створення цих документів. Це розумно з точки зору змісту цих документів, висновків, зроблених співробітниками державних спецслужб на підставі переданої інформації, і, зокрема, з точки зору передбачуваного наміру особи, що передає інформацію, «порушити права і свободи людини і громадянина»».

65. Конституційний Суд зазначив, що стаття 31 §1 (2) Закону про Інститут носить процесуальний характер, але, крім того, вона визначає підстави для прийняття рішення про відмову в доступі до певних документів. Ці умови відповідають змісту статті 30 §2 (2) Закону про Інститут, яка була анульована в результаті визнання її неконституційною. Проте адміністративні суди заявили Конституційному суду, що на практиці стаття 31 §1 (2) застосовувалася Інститутом як важлива підстава для рішень про відмову в доступі до документів, зазначених у даному положенні. Крім того, суд зазначив, що після зазначеного рішення парламент п'ять разів вносив поправки до Закону про Інститут, однак не вніс жодної поправки до статті 31 §1 (2).

66. Конституційний Суд дійшов висновку, що обмеження на доступ до документів для осіб, зазначених у неконституційній статті 30 §2 (2), які викладені радше в процесуальній, а не в матеріальній формі у статті 31 §1 (2), склали необґрунтоване втручання в інформаційну незалежність особи і завдали збитку конституційному праву вимагати виправлення або видалення недостовірної або неповної інформації (стаття 51 §4).

Конституційний Суд постановив, що обмеження, зазначені в статті 31 §1 (2) Закону про Інститут, щодо доступу зацікавлених осіб до офіційних документів щодо них, були конституційно невідповідними, і, таким чином, являли собою порушення статей 47 і 51 §§3 та 4 Конституції в поєднанні зі статтею 31 §3 Конституції. Суд також постановив, що оспорюване положення несумісне зі статтею 2 Конституції (принцип верховенства права) з причини його надмірної неточності і невизначеності.

1. Поправки 2010 року до Закону про Інститут національної пам'яті

67. 18 березня 2010 року парламент прийняв поправки до Закону про Інститут, які набули чинності 27 травня 2010 року. Згідно з новою редакцією статті 30 Закону про Інститут, кожен має право доступу до документів, що стосуються даної особи та зберігаються в Інституті.

Обмеження на доступ, які були проаналізовані Конституційним судом у рішенні від 20 жовтня 2010 року, були скасовані.

ПРАВО

1. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ СТОСОВНО ДОСТУПУ ДО ОСОБОВОЇ СПРАВИ ЗАЯВНИКА

68. Заявник скаржилася, відповідно до статті 8 Конвенції, на свої невдалі спроби отримати доступ до всіх документів, зібраних на неї спецслужбами комуністичної епохи й які зберігаються в Інституті. Стаття 8 Конвенції зазначає:

«1. Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і його кореспонденції.

2. Не допускається втручання з боку публічної влади в здійснення цього права, за винятком випадку, коли таке втручання передбачено законом і необхідно в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки та громадського порядку, економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або захисту прав і свобод інших осіб».

А. Прийнятність

1. Аргументи сторін

69. У своїх початкових запереченнях від 6 травня 2009 року Уряд стверджував, що скарга щодо доступу до особистої справи заявника була передчасною. Уряд послався на те, що заявник подала у Варшавський окружний адміністративний суд скаргу проти рішення Голови Інституту від 12 серпня 2008 року про відмову в доступі, і у відповідний час ця скарга перебувала на стадії розгляду.

70. Далі Уряд стверджував, що 22 серпня 2011 року заявнику було надано доступ до всіх документів щодо неї, які зберігаються в Інституті, відповідно до поправок до Закону про Інститут, які набули чинності 27 травня 2010 року. У зв'язку з цим, вони стверджували, що заявник не могла більше скаржитися, що вона є жертвою порушення статті 8 Конвенції.

71. Заявник стверджувала, що розгляд стосовно доступу до документів, що зберігаються в Інституті, мав допоміжний характер. Вона прокоментувала свій статус жертви, сказавши, що рішення про надання їй доступу до всіх документів 22 серпня 2011 року не могло змінити того факту, що її право на повагу її приватного життя було порушено протягом більше 10 років.

2. Оцінка Суду

(a) Внутрішні засоби правового захисту

72. Уряд спочатку стверджував, що скарга була передчасною у зв'язку з тим, що справа про доступ до особової справи заявника перебувала на стадії розгляду. Суд зазначає, що згодом цей розгляд було припинено, і 22 серпня 2011 року заявнику було надано доступ до її особової справи.

Уряд не послався на будь-який інший засіб правового захисту, який заявник була зобов'язана вичерпати. Відповідно, Європейський Суд відхиляє це заперечення.

b) Позбавлення заявника статусу жертви

73. Суд нагадує, що питання, чи може заявник стверджувати, що він є жертвою передбачуваного порушення, є актуальним на всіх етапах розгляду за Конвенцією (див., зокрема, *Gäfgen v. Germany* [GC], no. 22978/05, §115, ECHR 2010...). Рішення чи захід на користь заявника є, в принципі, недостатніми, щоб позбавити його статусу «жертви» для цілей статті 34 Конвенції, якщо національна влада не визнала, прямо або по суті, і потім не відшкодувала порушення Конвенції (див., зокрема, *Dalban v. Romania* [GC], no. 28114/95, §44, ECHR 1999 VI; *Scordino v. Italy* (no. 1) [GC], no. 36813/97, §180, ECHR 2006-V; і *Miroslaw Garlicki v. Poland*, no. 36921/07, §130, 14 June 2011).

74. Уряд доводив, що заявник втратила свій статус «жертви» внаслідок рішення від 22 серп-

ня 2011 року про надання їй доступу до всіх відповідних документів. Це рішення було прийнято на підставі поправок до Закону про Інститут, які набули чинності 27 травня 2010 року. Проте, Суд зазначає, що Уряд не надав копію цього рішення, і, що більш важливо, не уточнив, чи визнала національна влада порушення статті 8 у справі заявника. Крім того, Уряд не надав жодних коментарів щодо відшкодування, забезпеченого заявнику. На думку Суду, цього достатньо, аби відхилити заперечення Уряду, що заявник більше не могла стверджувати, що є жертвою порушення статті 8.

(c) Висновки

75. Отже, Суд зазначає, що скарга за статтею 8 щодо доступу до особової справи заявника не є явно необґрунтованою за змістом статті 35 §3 (a) Конвенції. Крім того, Суд зазначає, що вона не є неприйнятною за якихось інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть справи

1. Аргументи заявника

76. Заявник стверджувала, що після двох рішень Конституційного Суду, а саме рішення від 11 травня 2007 року (справа № К 2/07) та рішення від 20 жовтня 2010 року (справа № Р 37/09), та внесення поправок до Закону про Інститут, які набули чинності 27 травня 2010 року, розгляд щодо доступу до її особової справи був, на решті, закінчений. До набрання чинності зазначених поправок до Закону про Інститут, заявник не мала ефективного засобу правового захисту, яке б дозволило їй отримати доступ до всіх документів, що її стосуються. Вона жодним чином не могла вплинути на рішення парламенту щодо того, коли будуть внесені ці поправки.

77. Заявник стверджувала, що той факт, що вона безуспішно просила Інститут надати їй повний доступ до її особової справи протягом більш ніж 10 років, має велике значення. Вона подала свій перший запит 15 лютого 2001 року. Наступні запити були подані 9 лютого 2005 року, 29 липня і 25 листопада 2006 і 20 березня 2007 року.

Заявник не могла отримати доступ до всіх документів, що її стосуються, які були створені комуністичними спецслужбами, незважаючи на рішення Конституційного суду від 26 жовтня 2005 року (справа № К 31/04) та наступні поправ-

ки до Закону про Інститут, а також рішення Конституційного суду від 11 травня 2007 року (справа К 2/07). Важливо, що на момент публікації «списку Вільдштейна» у 2005 році, заявник не мала можливості отримати доступ до документів, що її стосуються, аби з'ясувати причину внесення її імені в зазначений перелік.

Численні спроби заявника протягом багатьох років захистити своє добре ім'я виявилися безрезультатними.

78. Заявник стверджувала, що право на повагу до приватного життя включає позитивне зобов'язання держави забезпечити наявність ефективної та доступної процедури, що дозволяє людям отримати доступ до документів, що їх стосуються та які були створені комуністичними спецслужбами.

2. Аргументи Уряду

79. У своїх початкових запереченнях Уряд, посиляючись на прецедентне право Європейського Суду, визнав, що стаття 8 §1 застосовна до зберігання в таємному реєстрі інформації, що стосується приватного життя людини. Що стосується позитивних зобов'язань держави, Уряд посилався на прецедентну практику Європейського Суду, що вказує на необхідність забезпечити законне право на доступ до таких записів, або на чітку вказівку в обов'язковому циркулярі або законодавстві, щодо підстав, на яких особа може подати запит про доступ або оскаржити відмову в доступі (див. *MG v. the United Kingdom*, по. 39393/98, §§29-31, 24 September 2002). Однак, зважаючи, що на той час відбувався судовий розгляд, він не висловив свою позицію по суті справи.

80. Далі Уряд стверджував, що поправки до статей 30, 31 і 32 Закону про Інститут набули чинності 27 травня 2010 року. Зокрема, стаття 31 §1 (2), яка була використана як підстава для негативних рішень по справі заявника, більше не діяла.

Згідно з новою редакцією статті 30 §1, кожен має право зажадати, аби Інститутом був наданий доступ до документів, що його стосуються.

3. Оцінка Суду

(a) Застосовність статті 8

81. Уряд визнав, що стаття 8 Конвенції застосовна. Суд не бачить підстав вважати інакше.

У прецедентному праві Суду встановлено, що зберігання інформації, що стосується приватного життя людини, в таємному реєстрі та розкриття такої інформації підпадає під дію статті 8 §1 (див., *Leander v. Sweden*, 26 March 1987, §48, Series A no. 116; *Rotaru v. Romania* [GC], no. 28341/95, §43, ECHR 2000 V).

82. У даній справі заявнику було відмовлено в доступі до певних документів, які, за оцінкою Інституту, вказували, що комуністичні спецслужби розглядали її в якості секретного інформатора або помічника в прихованому зборі інформації (див. пункти 23 і 27 вище). Водночас, документи, розкриті їй, свідчили, що вона була предметом інтересу спецслужб.

Заявник стверджувала, що в 1974–1975 роках спецслужби пропонували їй співпрацювати, але вона незмінно відмовлялася. Таким чином, суть даної справи полягає в тому, що заявник заперечувала будь-яку співпрацю зі спецслужбами колишнього тоталітарного режиму, в той час як влада, маючи у своєму розпорядженні відповідні документи, стверджувала, що існує низка доказів такого співробітництва. Водночас, для зацікавленої сторони не були доступні компрометуючі документи, щоб вона могла оскаржити ці твердження. За таких обставин, Суд не має жодних сумнівів в тому, що в даній справі було поставлено на карту право заявника на повагу її приватного життя (див., з відповідними змінами, *Rotaru*, згадане вище, §44; *Haralambie v. Romania*, no. 21737/03, §79, 27 October 2009).

Отже, стаття 8 §1 Конвенції застосовна.

(b) Дотримання статті 8

83. Заявник стверджувала, що протягом більше 10 років вона безуспішно намагалася отримати повний доступ до особової справи, зібраної на неї спецслужбами комуністичної епохи.

84. Суд нагадує, що, на додаток до головним чином негативних зобов'язань в статті 8 Конвенції, можуть мати місце позитивні зобов'язання, що стосуються поваги приватного життя. При визначенні, чи існує таке позитивне зобов'язання, Суд враховуватиме справедливий баланс, який повинен бути дотриманий між інтересами суспільства і конкуруючими інтересами зацікавленої особи, з урахуванням цілей, встановлених у другому пункті статті 8

(див., зокрема, *Roche v. the United Kingdom* [GC], no. 32555/96, §157, ECHR 2005 X).

85. Що стосується доступу до особистих матеріалів, що знаходяться в розпорядженні державних органів, за винятком інформації, пов'язаної з міркуваннями національної безпеки (див. *Leander*, згадане вище, §51; *Segerstedtberg and Others v. Sweden*, no. 62332/00, §90, ECHR 2006-VII), Суд визнав життєво важливий інтерес, що захищається Конвенцією, осіб, які бажають отримати інформацію, яка необхідна для отримання відомостей і розуміння свого дитинства і ранніх років життя (див. *Gaskin v. the United Kingdom*, 7 July 1989, §49, Series A no. 160; *M. G. v. the United Kingdom*, no. 39393/98, §27, 24 September 2002), чи з'ясування свого походження, зокрема особистості своїх біологічних батьків (див. *Odièvre v. France* [GC], no. 42326/98, §41–47, ECHR 2003 III), або отримання інформації про ризики для здоров'я, яким піддаються зацікавлені особи (див. *Roche*, згадане вище, §161; *Guerra and Others v. Italy*, 19 February 1998, §60, Reports of Judgments and Decisions 1998-I).

86. У цьому контексті, Суд вважає, що позитивне зобов'язання держави-відповідача полягає в забезпеченні «ефективною і доступною процедурою», яка дозволяє заявнику отримати доступ до «всієї відповідної та належної інформації» (див. *Roche*, згадане вище, §162; *McGinley and Egan v. the United Kingdom*, 9 June 1998, §101, Reports 1998 III).

87. У *Haralambie v. Romania*, Суд поширив дію цього зобов'язання на інформацію про особисті матеріали, створені спецслужбами під час тоталітарного режиму (no. 21737/03, §§87–89, 27 October 2009; див. також *Jarnea v. Romania*, no. 41838/05, §60, 19 July 2011). Суд підтверджує цей підхід у цій справі. Що стосується особи, яка, як і заявник, прагне отримати повний доступ до матеріалів, що були зібрані про неї комуністичними спецслужбами, з метою спростувати будь-які твердження про свою передбачувану співпрацю з цими службами, держава повинна забезпечити «ефективну і доступну процедуру» для звернення до державного органу, у розпорядженні якого знаходяться ці матеріали. Необхідно підкреслити, що згадана вище процедура повинна дозволити зацікавленій особі отримати доступ до всієї необхідної і відповідної інформації, яка дозволила б цій особі ефективно оскаржити будь-які заяви про

його або її співпрацю зі спецслужбами (див., з відповідними змінами, в контексті процедури люстрації, *Matyjek v. Poland*, no. 38184/03, §§57–63, 24 April 2007). Ця процедура повинна також забезпечувати можливість виправлення будь-яких помилкових записів у відповідних матеріалах.

88. Суд зазначає, що існують очевидні ризики для репутації людини в системі, де матеріали колишніх спецслужб знаходяться в розпорядженні будь-якого державного органу, який має ексклюзивні й такі, що не підлягають перегляду, повноваження оголошувати людину співробітником цих спецслужб. У цьому контексті, Конституційний Суд вказав на ризик свавілля відносно класифікації Інститутом осіб як співробітників спецслужб на підставі критеріїв і практики колишніх спецслужб (див. пункт 51 вище). Не слід забувати, як зазначив Конституційний суд, що архіви Інституту містять інформацію, часто зібрану без будь-якої правової підстави або незаконно. Недавня історія посткомуністичних країн показує, що матеріали, створені колишніми спецслужбами, можуть використовуватися в політичних чи інших цілях.

89. У даній справі, заявник вперше звернулася із запитом про доступ до документів, зібраних на неї колишніми спецслужбами, 15 лютого 2001 року. Суд зазначає, що відповідно до початкового Закону про Інститут, право доступу до документів комуністичних спецслужб було пов'язано зі статусом «жертви». Заявник попросила надати їй доступ в межах цієї процедури, але їй повідомили, що в зв'язку з відсутністю записів вона не може вважатися «жертвою». У своєму рішенні від 26 жовтня 2005 року (справа № К 31/04), Конституційний Суд ухвалив, що зацікавлені особи, які офіційно не отримали статус «жертви», за певних умов мають право на ознайомлення з матеріалами, що стосуються їх, які зберігаються в Інституті. Після подачі нового запиту про надання повного доступу, в листопаді 2006 року заявнику було дозволено ознайомитися з документами з її особистої справи, які стосувалися її як предмета інтересу спецслужб. 20 лютого 2007 Інститут повідомив заявнику, про існування інших документів стосовно неї, які не можуть бути розкриті. Це, по суті, означало, що інші документи свідчили, на думку Інституту, про співпрацю заявника зі спецслужбами (порівняйте і зістав-

те *Kamburov v. Bulgaria* (dec.), no. 14336/05, §55 *in fin*, 6 January 2011).

90. Поправки до Закону про Інститут, які набули чинності 15 березня 2007 року, встановили новий режим доступу до документів, що зберігаються в Інституті (див. пункти 18 і 54 вище). У своєму рішенні від 11 травня 2007 року (справа № К 2/07) Конституційний суд постановив, що стаття 30 §2 (2) зміненого Закону про Інститут, яка забороняла доступ зацікавлених осіб до документів про те, що вони розглядалися спецслужбами як секретні інформатори і помічники в таємній діяльності, є неконституційною. Мотиви цього рішення були пізніше узагальнені Конституційним судом у його рішенні від 20 жовтня 2010 року (справа № Р 37/09). Згідно з рішенням суду, якщо документи, створені спецслужбами, які могли б вказувати на співпрацю особи з цими службами, тягнуть за собою несприятливі наслідки для даної особи, то така особа повинна мати право доступу до всіх цих документів з метою ефективного захисту своєї репутації (див. пункт 64 вище). Конституційний Суд також зазначив, що некритичне використання документів та оцінок тоталітарних спецслужб призвело б до легітимізації їх діяльності і, в той же час, до стигматизації осіб, яких спецслужби розглядали як своїх таємних інформаторів (див. пункт 57 вище).

91. 20 березня 2007 року заявник запросила доступу до всіх документів, що її стосуються, відповідно до нової процедури, встановленої зміненим Законом про Інститут. Керівництво Інституту відмовило їй в доступі до трьох документів відповідно до статті 31 §1 (2а) Закону про Інститут на тій підставі, що їх зміст вказував на те, що заявник вважалася секретним інформатором чи помічником в прихованому зборі інформації. Голова Інституту відхилив довід заявника про те, що це негативне рішення було засноване на статті 31 §1 (2а), зміст якої був ідентичний статті 30 §2 (2) Закону про Інститут і яка була анульована Конституційним судом. Суд був вражений цим підходом Голови Інституту. У цьому відношенні Суд зазначає: рішення Конституційного суду від 28 травня 2008 року, прийняте за декілька місяців до оспорюваного рішення, в якому чітко зазначено, що стаття 31 §1 (2) Закону про Інститут, яка містить ту ж правову норму, що і визнана неконституційною стаття 30 §2 (2), і носить виключно процесуальний характер, не може служити виправданням відмови в доступі.

Схоже, що ці явні вказівки Конституційного суду були проігноровані посадовими особами Інституту.

92. Заявник оскаржила відмову Голови Інституту в адміністративному суді. Проте, розгляд її скарги було відкладено до перевірки конституційності статті 31 §1 (2), яку було ініціалізовано спеціальною комісією адміністративного суду. Це положення було анульовано Конституційним судом в рішенні від 20 жовтня 2010 року (справа № Р 37/09).

93. Суд зазначає, що в цілому заявнику довелося пережити більше 10 років різних розглядів і вжити безліч спроб, перш ніж вона отримала повний доступ до її особової справи 22 серпня 2011 року. Це стало, нарешті, можливим після вищезгаданого рішення Конституційного суду від 20 жовтня 2010 року і внесення поправок до Закону про Інститут, які усунули будь-які перешкоди на шляху повного доступу до документів, що зберігаються в Інституті (див. пункт 67 вище). Даний період часу не може вважатися розумним. Суд зазначає, що протягом цього часу заявник стикалася з різними перешкодами при отриманні повного доступу до документів, що зберігаються в Інституті. Деякі перешкоди мали законодавчий характер і були поступово усунуті трьома послідовними рішеннями Конституційного суду. Проте, парламент не завжди належним чином виконував відповідні рішення Конституційного Суду. Крім того, заявник зіткнулася з перешкодами адміністративного характеру, створеними Інститутом, який не бажав дослухатися до рекомендацій Конституційного Суду щодо тлумачення закону. Деякі практики Інституту, в тому числі залежність від класифікацій, прийняті тоталітарними спецслужбами, не були схвалені Конституційним судом (див. пункт 57 вище).

Суд також зазначає, що, якби заявнику був швидко наданий доступ до всіх відповідних документів, інші питання, пов'язані з несанкціонованим витоком з архівів Інституту, не виникли б, або заявник мала б можливість оскаржити будь-які звинувачення проти неї. Суд зазначає, що заявник визнала, що доступ до її особової справи був актуальний в контексті розкриття та публікації «списку Вільдштейна».

94. Зважаючи на всі викладені вище міркування, Суд вважає, що держава-відповідач не виконала своє позитивне зобов'язання щодо забезпечення ефективної та доступної процедури

ри, яка дозволила б заявнику отримати доступ до всієї необхідної інформації, щоб оскаржити її класифікацію спецслужбами як секретного інформатора (див. *Haralambie and Jarnea v. Romania*, §96; згадані вище).

95. Відповідно, мало місце порушення статті 8 Конвенції.

II. ІНШІ СКАРГИ

96. Заявник скаржилася, відповідно до статті 8, що влада допустила витік і публікацію списку імен осіб, матеріали на яких зберігалися в Інституті («списку Вільдштейна»). Крім того, вона стверджувала, що державою не вжито відповідних заходів, щоб інформувати громадськість про фактичний характер списку, зокрема, про той факт, що особи, згадані у списку, не обов'язково були таємними і навмисними співробітниками. Як наслідок, вона стверджувала, що, незважаючи на те, що вона ніколи не обіймала державної посади, її право на повагу її приватного життя було порушено.

97. Заявник також скаржилася, що держава не виконала своїх зобов'язань щодо забезпечення ефективного засобу правового захисту стосовно вищезгаданого порушення її права на повагу її приватного життя. Вона послалася на статтю 13 у поєднанні зі статтею 8 Конвенції.

A. Аргументи сторін

98. Уряд стверджував, що низка осіб, чий імена були згадані в так званому «списку Вільдштейна» подали позови про захист своїх особистих прав відповідно до статей 23 і 24 Цивільного кодексу проти Інституту або проти пана Б. Вільдштейна. Всі ці позови були відхилені.

99. Уряд послався на справу, порушену якимсь А. К. проти Б. Вільдштейна, в якій Варшавський окружний суд відхилив позов про захист особистих прав (рішення від 23 серпня 2006 року, справа № II С 236/06). Суд, по-перше, зазначив, що дії підсудного були незаконними. По-друге, публікація списку не порушила Закон про захист даних, поза як він складався тільки з імен, без будь-яких подальших подробиць. По-третє, позивач не довів, що його особисті права були порушені. Суд підкреслив, що твердження позивача про те, що «список Вільдштейна» як правило, сприймається як список співробітни-

ків спецслужб, є виключно його суб'єктивною думкою.

100. Далі Уряд посилався на рішення Варшавського окружного суду від 28 червня 2007 року (справа № XXV С 16/07), який відхилив позов про захист особистих прав, поданий якимсь А. З. проти Інституту. Позивач отримав довідку, що її особисті дані не відповідають даним в списку Інституту. Тим не менш, вона стверджувала, що публікація її імені в «списку Вільдштейна» порушила її особисті права. Суд постановив, що позивач не довела, що Інститут порушив її особисті права.

101. Уряд стверджував, що аргументи, наведені в цих двох рішеннях, схожі з аргументами у рішеннях про відхилення клопотання заявника про порушення так званого «автолюстраційного» розгляду. Вони нагадали, що інтерпретація внутрішнього законодавства Договірних Сторін знаходиться в компетенції національної влади. Клопотання про порушення «автолюстраційного» розгляду було розглянуто двома судами, що мають повну юрисдикцію оцінювати відповідні факти і закон. Заявник не надала жодних доказів того, що рішення відповідних судів були довільними. Як наслідок, Уряд стверджував, що скарга заявника була явно необгрунтованою, і що заявник не обгрунтувала свою скаргу в порушення статті 8 §1.

102. Заявник стверджувала, що цивільні справи, на які послався Уряд, свідчать про відсутність ефективних засобів правового захисту в таких випадках. Цивільні суди не схильні розглядати публікацію імені людини в «списку Вільдштейна» як порушення його особистих прав. При цьому часто використовується аргумент, що список містить не тільки імена осіб, яких Інститут вважає співробітниками спецслужб, а й інших осіб, які розглядалися комуністичними спецслужбами в якості потенційних кандидатів для співпраці або навіть жертв. Однак, на думку заявника, цей аргумент є непереколивим, якщо мати на увазі широко поширену громадську думку щодо природи «списку Вільдштейна» і його інтерпретацію у засобах масової інформації.

103. Заявник стверджувала, що «автолюстраційний» розгляд не є ефективним засобом правового захисту щодо тих осіб, чий чесність і репутація були публічно поставлені під сумнів шляхом опублікування їх імен у «списку Вільдштейна». Вона підкреслила, що, відмовляючи

в порушенні «автолюстраційного» розгляду суди застосовують стандартний аргумент про те, що в списку було опубліковано «тільки» ім'я. Крім того, особи, які намагалися домогтися захисту своїх особистих прав шляхом подання позовів до цивільних судів, як правило, не досягали успіху. Це є безсумнівним симптомом відсутності ефективного засобу правового захисту для вирішення цієї важливої проблеми, пов'язаної з порушенням права на недоторканність приватного життя. Цивільні позови, засновані як на загальних принципах захисту особистих прав, так і на законі про люстрацію, виявилися надзвичайно неефективними в відношенні відшкодування шкоди, заподіяної такій значній кількості людей в результаті того, що Інститут не зміг забезпечити захист персональних даних та каталогів, що знаходяться в його розпорядженні.

104. На думку заявника, просте надання доступу до документів, що зберігаються в Інституті, не буде ефективним засобом юридичного захисту щодо порушення її права на особисте життя в результаті публікації «списку Вільдштейна». Можливо, таким ефективним засобом — в деякій мірі — може стати «автолюстраційний» розгляд, оскільки він може призвести до висновку про достовірність декларації, в якій людина стверджує, що вона не співпрацювала зі спецслужбами. Однак заявник, яка була оббредана внаслідок внесення її імені до «списку Вільдштейна» і його подальшою несанкціонованою публікацією, не мала можливості захистити своє добре ім'я за допомогою «автолюстраційного» розгляду. Вона стверджувала, що відмова в порушенні такого розгляду ґрунтувалася на тому, що заборона доступу до документів, що зберігаються в Інституті, має вторинний характер.

В. Оцінка Суду

105. Заявник стверджувала, що влада допустила витік і публікацію так званого «списку Вільдштейна», що містить імена осіб, матеріали на яких зберігалися в Інституті. Крім того, вона стверджувала, що держава не вжила адекватних заходів для інформування громадськості про реальний характер цього списку. Ці факти, на її думку, являють собою порушення її права на повагу її приватного життя відповідно до статті 8 Конвенції.

106. Проте, Суд зазначає, що заявник не порушила жодного внутрішнього розгляду, в рамках якого було б розглянуто питання про відповідальність держави за витік «списку Вільдштейна». Отже, ця скарга за статтею 8 повинна бути відхилена відповідно до статті 35 §§1 і 4 Конвенції у зв'язку з невичерпанням внутрішніх засобів правового захисту.

107. Заявник також стверджувала, що держава не виконала своїх зобов'язань щодо забезпечення ефективних засобів правового захисту в зв'язку з порушенням її права на повагу її приватного життя, викликаним несанкціонованим розкриттям і публікацією «списку Вільдштейна».

108. Зважаючи на висновок, якого дійшли раніше, про те, що заявник не вичерпала внутрішніх засобів правового захисту у зв'язку з її скаргою за статтею 8 про передбачуваний витік «списку Вільдштейна», та беручи до уваги близьку спорідненість між статтею 13 та статтею 35 §1, Суд доходить висновку, що скарга за статтею 13 є явно необґрунтованою і повинна бути відхилена відповідно до статті 35 §§3 (а) і 4 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

109. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї, а внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає можливість лише часткового відшкодування цього порушення, Суд, у разі необхідності, надає справедливую компенсацію потерпілій стороні».

А. Збиток

110. Заявник зажадала виплатити їй 10 тисяч євро (EUR) як компенсацію нематеріальної шкоди, понесеної внаслідок страждань і стресу в зв'язку зі шкодою, нанесеною її репутації, зокрема неможливістю захистити своє добре ім'я протягом багатьох років, і відсутністю належних і ефективних засобів правового захисту.

111. Уряд запропонував Суду постановити, що визнання порушення саме по собі є достатньою справедливою компенсацією.

112. Суд, беручи до уваги встановлене ним порушення статті 8 в даній справі і приймаю-

чи рішення на справедливій основі, присуджує виплатити заявникові 5000 євро як компенсацію нематеріальної шкоди.

В. Судові та інші витрати

ПЗ. Заявник не висунула жодних вимог щодо витрат і збитків.

С. Пеня

П4. Суд вважає розумним, що пеня має бути заснована на граничній позичковій ставці Європейського Центрального Банку, до якої слід додати три відсоткові пункти.

На цих підставах Суд одногосно

1. Оголошує скаргу на порушення статті 8 Конвенції щодо доступу до матеріалів заявника прийнятною, а решту скарги неприйнятною;

2. Постановляє, що мало місце порушення статті 8 Конвенції;

3. Постановляє:

а) держава-відповідач повинна виплатити заявникові, протягом трьох місяців з дати, коли це рішення стане остаточним відповідно до статті 44 §2 Конвенції, EUR 5000 (п'ять тисяч євро), плюс будь-які податки, що можуть бути нараховані на цю суму, в перекладі в національну валюту держави-відповідача за курсом, що діє на день виплати, як компенсацію нематеріальної шкоди;

б) зі спливом зазначених вище трьох місяців до виплати, на цю суму нараховуватиметься пеня у розмірі граничної позичкової ставки Європейського Центрального Банку в цей період, плюс три відсоткових пункти;

4. Відхиляє решту вимог заявника щодо компенсації.

Складено англійською мовою і повідомлено у письмовому вигляді 13 листопада 2012 року, згідно з Правилем 77 §§2 і 3 Регламенту Суду.

П. Хірвеля
голова

Л. Ерлі
секретар секції

Переклад Харківської правозахисної групи

COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

РІШЕННЯ У СПРАВІ «МОСЦІЦЬКИЙ ПРОТИ ПОЛЬЩІ»

ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ

(Заява № 52443/07)

Рішення

СТРАСБУРГ

14 червня 2011 року

ОСТАТОЧНЕ

14/09/2011

Це рішення стало остаточним відповідно до статті 44 §2 Конвенції. Може піддаватися редакторській правці.

У справі «Мосціцький проти Польщі»,

Європейський Суд з прав людини (четверта секція), засідаючи у складі:

пан Ніколас Братца (Nicolas Bratza), голова,

пан Лех Гарлицький (Lech Garlicki),

пані Ліліана Мійович (Ljiljana Mijović),

пан Сверре Ерік Джебенс (Sverre Erik Jebens),

пані Здравка Калайджиева

(Zdravka Kalaydjieva),

пан Небойса Вучинич (Nebojša Vučinić),

пан Вінсент Ентоні Де Гаєтано

(Vincent A. De Gaetano),

та Лоренс Ерлі (Lawrence Early), секретар секції, розглянувши справу в закритому засіданні 24 травня 2011 року, виносить таке рішення, ухвалене в цей день:

ПРОЦЕДУРА

1. Дана справа порушена за заявою (№ 52443/07) проти Республіки Польща, що була подана до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини та основних свобод (далі — «Конвенція») громадянином Польщі паном Яцеком

Мосціцьким (далі — «заявник») 19 листопада 2007 року.

2. Польський уряд (далі — «Уряд») представив його уповноважений пан Й. Волонсевіч, Міністерство закордонних справ.

3. Заявник стверджував, що люстраційний розгляд, порушений проти нього, був несправедливим.

4. 12 березня 2009 року Голова Четвертої секції прийняв рішення повідомити Уряд про дану заяву. Також було прийнято рішення винести рішення з питання прийнятності та суті скарги одночасно.

5. Письмові матеріали були отримані від Гельсінського фонду з прав людини у Варшаві, якому Голова дозволив брати участь в якості третьої сторони (стаття 36 §2 Конвенції та Провило 44 §2).

ФАКТИ

I. КОНКРЕТНІ ОБСТАВИНИ СПРАВИ

6. Заявник народився в 1939 році і живе у Кошаліні. Він почав займатися адвокатською практикою в 1971 році.

7. 11 квітня 1997 року парламент прийняв закон про виявлення фактів роботи або служби в органах державної безпеки, або співробітництва з ними в 1944–1990 роках осіб, які виконують державні функції (далі — «Закон про люстрацію 1997 року»). Особи, які підпадають під дію Закону про люстрацію, тобто особи, що займають державні посади, такі як міністри та члени парламенту, або кандидати на ці посади, повинні були повідомити, чи працювали вони чи співпрацювали зі службами безпеки при комуністичному режимі. Положення Закону поширювалися, зокрема, на суддів, прокурорів і адвокатів.

8. У травні 1999 року заявник повідомив у своїй люстраційній декларації, що він не був навмисним і таємним співробітником комуністичних спецслужб.

9. 11 травня 2005 року Комісар з питань інтересів суспільства повідомив заявника, що він порушив справу з метою перевірки достовірності декларації заявника.

10. 2 червня 2005 року Комісар заслухав заявника. Заявник стверджував, що в 1980-х роках він піддавався переслідуванням з боку двох співробітників служби безпеки. Тим не менш, він стверджував, що його контакти зі службою

безпеки не були таємною і свідомою співпрацею. Він заявив, що припинив будь-які контакти зі службами безпеки в серпні 1984 року. Заявник безуспішно просив Комісара заслухати вісьмох адвокатів Кошалінської окружної колегії адвокатів.

11. 8 серпня 2005 року Комісар подав заяву до Люстраційної палати Варшавського апеляційного суду, в якій він оскаржував достовірність декларації заявника.

12. 11 серпня 2005 року Варшавський апеляційний суд порушив люстраційний розгляд відносно заявника.

13. 15 вересня 2005 року суд провів засідання. Заявник відмовився робити які-небудь заяви і відповідати на будь-які питання, які будуть задані йому судом. Він підтвердив свої свідчення, надані Комісару 2 червня року. Заявник не просив суд викликати адвокатів Кошалінської колегії в якості свідків. Проте суд вирішив заслухати двох із цих адвокатів (К. Г. та Р. К.). Вони показали, що заявник розповідав їм про свої зустрічі зі спецслужбами, але не про їх зміст.

14. 5 січня 2006 року Варшавський апеляційний суд, діючи в якості люстраційного суду першої інстанції, ухвалив, що декларація заявника була недостовірною. Суд спирався, зокрема, на показання, дані Й. Б., офіцером служби безпеки, який завербував заявника в якості секретного співробітника. Крім того, суд взяв до уваги свідчення заявника, дані Комісару, і документальні свідчення. Було встановлено, що заявник, нехай навіть протягом обмеженого періоду часу, навмисно і таємно співпрацював зі службами безпеки згідно зі змістом Закону про люстрацію.

15. Заявник подав апеляцію. Він стверджував, що його зустрічі зі співробітниками спецслужб не були таємним співробітництвом, оскільки він розповів про ці зустрічі своїм колегам — адвокатам (К. Г. і Р. К.). Крім того, він ніколи не погоджувався співпрацювати зі службами безпеки, і немає ніяких речових доказів його передбачуваної співпраці. Заявник також стверджував, що його було зареєстровано як «таємного співробітника» без його відома. Він попросив суд викликати додаткових свідків.

16. 25 квітня 2006 року Варшавський апеляційний суд погодився заслухати чотирьох свідків, визначених заявником (М. Ц., А. Б. — С., Й. Т. та В. В.). Суд відмовився опитувати інших свідків, оскільки їх свідчення не були безпосередньо пов'язані з передбачуваною співпрацею

заявника зі спецслужбами, і, таким чином, не мали б жодного значення для справи.

17. 30 травня 2006 року Варшавський апеляційний суд заслухав трьох свідків, зазначених заявником (М. Ц., Й. Т. і В. В.). Суд не став заслуховувати А. Б. — С., оскільки заявник відкликав своє прохання про виклик цього свідка.

18. 30 травня 2006 року Варшавський апеляційний суд, діючи в якості люстраційного суду другої інстанції, залишив чинним рішення від 5 січня 2006 року. Було встановлено, що суд першої інстанції належним чином оцінив всі відповідні докази, і достатньою мірою аргументував свої висновки, які були підтвержені показаннями додаткових свідків в апеляційному суді. Суд ухвалив, що відповідно до показань Й. Б., заявник не підписав згоду на співпрацю, але усно надавав інформацію спецслужбам про адвокатів Кошалінської колегії.

19. Заявник подав касаційну скаргу до Верховного суду. Він заперечив, зокрема, відмову Апеляційного суду заслухати деяких його свідків. 22 травня року Верховний суд відхилив касаційну скаргу. Він постановив, що відмова Апеляційного суду заслухати певних свідків була виправданою і належним чином аргументованою.

20. 17 вересня 2007 року Кошалінська окружна колегія адвокатів виключила заявника з реєстру адвокатів. Було встановлено, що відповідно до статті 30 Закону про люстрацію заявник втратив право на заняття адвокатською практикою після відхилення його касаційної скарги Верховним судом. 23 жовтня 2007 року Національна колегія адвокатів підтримала оспорюване рішення. Заявник звернувся до міністра юстиції, який, проте, відхилив його скаргу 13 травня 2008 року.

21. Заявник подав апеляцію проти рішення міністра до Варшавського окружного адміністративного суду. 13 серпня 2008 року заявник попросив суд призупинити розгляд на підставі того, що Уповноважений з прав людини оскаржив конституційність відповідної статті Закону про люстрацію, і справу було порушено в Конституційному суді. 11 грудня 2008 року цей суд призупинив провадження у справі відповідно до клопотання заявника. 16 березня 2010 року суд відновив провадження у справі на прохання заявника. 10 червня 2010 року суд знову призупинив провадження. 8 листопада 2010 року заявник подав скаргу до Вищого адміністративного суду відповідно до Закону від 17 червня 2004 року

стосовно скарг на порушення права на судовий розгляд протягом розумного строку (далі — «Закон 2004 року»). 30 листопада 2010 року Вищий адміністративний суд відхилив його скаргу. Розгляд у Конституційному суді, по всій видимості, ще не закінчено.

22. У листі від 9 березня 2009 року Щецинське відділення Інституту національної пам'яті повідомило заявника, що виникли сумніви щодо достовірності його люстраційної декларації. Заявник був викликаний на 17 квітня 2009 року. Він не представив жодної додаткової інформації щодо такого повідомлення.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Закони про люстрацію

23. Відповідне законодавство та практика щодо люстраційних розглядів у Польщі викладені в рішенні Суду у справі *Matyjek v. Poland*, по. 38184/03, §27–39, ECHR 2007 V.

B. Резолюція № 9/1999 Національної колегії адвокатів від 17 квітня 1999 року (з поправками, внесеними Резолюцією № 17/1999 від 9 жовтня 1999 року)

24. У своїй Резолюції Національна колегія адвокатів висловила думку, що таємна і свідомо співпраця адвокатів зі службами безпеки між 1944 і 1990 роками є зрадою основних моральних цінностей і найважливіших принципів адвокатської етики. Адвокатів, які співпрацювали зі службами безпеки, було закликано покинути колегію.

Далі Резолюція свідчила:

«Колегія використовує всі доступні законні засоби в рамках дисциплінарного провадження для виключення з колегії всіх адвокатів, які, внаслідок своєї роботи, служби або співпраці зі службами безпеки, втратили довіру суспільства [...], і які не можуть гарантувати, що вони будуть коректно виконувати свої професійні обов'язки. [...]

III. Національна колегія адвокатів зобов'язує органи адвокатури проводити дисциплінарні розслідування у формі пояснювальних дій чи дисциплінарного провадження, або порушувати розгляди відповідно до статті 74 Закону про

колегію адвокатів, дотримуючись принципу індивідуальної відповідальності».

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ У ЗВ'ЯЗКУ З НЕСПРАВЕДЛИВИМ СУДОВИМ РОЗГЛЯДОМ

25. Заявник скаржився, відповідно до статті 6 Конвенції, на несправедливість люстраційного розгляду. Він стверджував, що його доступ до секретних документів в матеріалах справи був обмежений, і він не міг робити і використовувати нотатки за цими матеріалами.

Суд порушив, з власної ініціативи, питання про доцільність розгляду, відповідно до статей 6 §1 і 8 Конвенції, суттєвої затримки між датою подання люстраційної декларації заявником і датою порушення справи Комісаром. Крім того, суд за власною ініціативою порушив питання, чи існує факт того, що заявник, ймовірно, був би позбавлений звання адвоката відповідно до Резолюції Національної колегії адвокатів, якби він визнав співпрацю зі спецслужбами, порушенням статей 6 §1, 8 та статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

Суд вважає, що основні скарги заявника стосуються передбачуваної несправедливості люстраційного розгляду. З цієї причини доцільно розглядати цю скаргу відповідно до статті 6 Конвенції. Стаття 6, зокрема, зазначає:

«1. Кожен... у разі пред'явлення будь-якого кримінального обвинувачення має право на справедливий і публічний розгляд справи... судом...

3. Кожен обвинувачений в скоєнні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

...

б) мати час і можливості для підготовки свого захисту»

A. Прийнятність

26. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав відповідні внутрішні засоби правового захисту. По-перше, він не порушував у національних судах питання про передбачувану несправедливість люстраційного розгляду, на яку він згодом скаржився до Суду. Він не скаржився на перешкоди в доступі до матеріалів справи

або обмеження на створення нотаток. В апеляційній і касаційній скаргах заявник оспорував оцінку доказів судами, але не торкався питання про доступ до матеріалів справи. Якби він подав таку скаргу, не виключено, що справа була б передана до люстраційного суду першої інстанції з метою вжиття необхідних заходів для полегшення доступу заявника до матеріалів справи. По-друге, заявник не подав конституційну скаргу, оскаржуючи конституційність положень Закону про захист секретної інформації, які були застосовані в його справі.

27. Заявник не погодився.

28. Суд нагадує, що він уже розглядав питання про те, чи може заявник ефективно оскаржити правові норми, що регулюють доступ до матеріалів кримінальної справи і процедуру люстрації. Суд зазначає, що аргументи, висунуті Урядом, нагадують аргументи, вже розглянуті та відхилені Судом у попередніх справах проти Польщі (див. *Matyjek v. Poland*, no. 38184/03, §64, ECHR 2007-V; *Luboch v. Poland*, no. 37469/05, §§69–72, 15 January 2008; *Rasmussen v. Poland*, no. 38886/05, §§52–55, 28 April 2009; та *Górny v. Poland*, no. 50399/07, §22, 8 June 2010), і Уряд не надав жодних нових аргументів, які змусили б Суд відійти від своїх попередніх висновків. З цих причин, заяву Уряду про неприйнятність на підставі невичерпання внутрішніх засобів правового захисту має бути відхилене.

29. Крім того, Суд зазначає, що ним вже встановлено, що стаття 6 Конвенції в її кримінальному аспекті застосовна до люстраційного розгляду (див., зокрема, *Matyjek v. Poland* (dec.), no. 38184/03, ECHR 2006-VII).

30. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необгрунтованою у розумінні §3 статті 35 Конвенції. Крім того, Суд зазначає, що вона не є неприйнятною за якихось інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

V. Сутність справи

I. Аргументи заявника

31. Заявник стверджував, що в ході розгляду було порушено принцип рівності сторін, оскільки Комісар з питань інтересів суспільства, на відміну від заявника, мав законне право доступу до всіх відповідних документів. Крім того, заявнику було заборонено робити нотатки за матеріалами справи, а також робити копії цих матеріалів.

2. Аргументи Уряду

32. Уряд стверджував, що кожна справа має оцінюватися Судом з урахуванням його конкретних обставин. У даній справі заявник ніколи не порушував перед національною владою питання про несправедливість, нібито викликаною секретністю матеріалів справи, обмеженням його доступу до цих матеріалів і заборонаю робити нотатки. По-друге, заявник мав доступ до всіх прийнятих у справі свідчень та рішень. Єдині обмеження, що застосовувалися до нього в зв'язку з нотатками, носили технічний характер. Заявник міг ознайомитися з матеріалами справи в секретному реєстрі, але не міг використовувати свої нотатки, засновані на цих матеріалах, поза таємного реєстру. Такі ж обмеження застосовувалися до Комісара з питань інтересів суспільства і до суддів, що розглядають справу.

33. Уряд послався на прецедентну практику Європейського Суду, яка визнає, що необхідність захисту суспільних інтересів може виправдовувати заборону використання певних доказів для захисту в кримінальному судочинстві (див., зокрема, *Edwards and Lewis v. The United Kingdom*, nos. 39647/98 and 40461/98, §53, 22 July 2003). У зв'язку з цим, Уряд підкреслив, що в даній справі всі докази були доведені до відома заявника. Єдина складність для заявника була пов'язана з тим, що частина доказів була секретною. Однак правила, що застосовуються національними судами щодо домовленостей про доступ до матеріалів справи, відповідають принципу рівності сторін. Уряд відхилив як необґрунтовані твердження заявника про те, що він не міг робити нотатки за матеріалами справи.

34. Ситуація, коли люстраційний суд повинен застосовувати правила, що стосуються використання секретних документів, була оцінена Верховним судом у рішенні від 9 грудня 2004 року (справа № II КК 342/0). Верховний суд заявив, що застосування цих правил могло стати на заваді підготовці апеляції особою, що підлягає люстрації; однак він спростував думку, що така процедура могла позбавити цю особу права на захист або хоча б обмежити це право. Верховний суд також підкреслив, що застосування люстраційним судом процедури, передбаченої законом, не може вважатися порушенням права на захист.

35. Уряд стверджував, що первісна оцінка Комісаром секретних доказів в будь-якому разі

не була обов'язковою для люстраційних судів. Ці суди провели розгляд заново і мали право вільно оцінювати всі наявні у них докази. Заявнику було гарантовано право оскаржувати будь-які документи у його справі. Уряд відзначив, що справу заявника було розглянуто у двох інстанціях звичайними судами з повною юрисдикцією оцінювати відповідні факти і законодавство. Крім того, він скористався правом позачергового звернення до Верховного суду. Уряд не вбачає жодних ознак порушення права заявника на справедливий судовий розгляд в даній справі. Таким чином, Уряд вважає, що в даній справі не було порушення статті 6 §1.

3. Оцінка Суду

36. Суд нагадує, що процесуальні гарантії статті 6 Конвенції в її кримінальному аспекті можуть бути застосовані до люстраційного розгляду (див. пункт 29 вище). У ряді справ проти Польщі, що стосуються справедливості таких розглядів (див., зокрема, *Matyjek*, §56; *Luboch*, §61; *Rasmussen*, §43; *Górny*, §31, всі згадані вище), Суд визнав за доцільне розглянути скарги заявників відповідно до статей 6 §§1 і 3 в сукупності. Відповідне прецедентне право щодо принципу рівності сторін викладено в згаданих вище рішеннях.

37. Суд вже розглядав питання про Люстраційний розгляд в справах *Turek v. Slovakia* (no. 57986/00, §115, ECHR 2006 (витяги)) і *Adamsons v. Latvia* (no. 3669/03, 24 June 2008). У *Adamsons* Суд підкреслив, що, якщо держава вживає заходів щодо люстрації, нею мають бути виконані певні умови для того, щоб ці заходи були сумісні з Конвенцією. По-перше, закон про люстрацію повинен бути доступний для зацікавленої особи, а його наслідки передбачувані — ці умови входять в поняття «передбачений законом» за змістом Конвенції. По-друге, люстрація не повинна переслідувати мету виключно відплати або помсти, а покарання порушників має бути обмежене сферою кримінального права. По-третє, якщо внутрішнє законодавство дозволяє обмежувати права, гарантовані Конвенцією, воно має бути досить точним, щоб дозволити індивідуалізувати відповідальність кожної зацікавленої особи, і містити відповідні процедурні гарантії. Нарешті, національні органи влади повинні мати на увазі, що люстраційні заходи за своєю природою носять тимчасовий характер, і що об'єктивна необхідність в обмеженні індивідуальних прав

в результаті такого розгляду зменшується з часом (див. *Adamsons*, згадане вище, §116). Суд підтверджує, що вищезазначені принципи застосовні також до польських законів про люстрацію.

38. У рішенні *Turek* Суд ухвалив, що, якщо інше не обумовлено фактами конкретної справи, він не може визнати існування триваючого та поточного суспільного інтересу у зв'язку з введенням обмежень на доступ до матеріалів, засекречених колишнім режимом. Це відбувається тому, що люстраційний розгляд, за самою своєю природою, орієнтований на встановлення фактів, що відносяться до комуністичної епохи, а не пов'язане безпосередньо з поточними функціями та діяльністю спецслужб. Люстраційний розгляд неминуче залежить від розгляду документів, що відносяться до діяльності колишніх комуністичних органів безпеки. Якщо сторони, до якої відносяться секретні матеріали, відмовлено в доступі до всіх або до більшості таких матеріалів, його або її можливість спростувати версію спецслужби щодо фактів буде серйозно обмежена. Ці міркування залишаються актуальними в даній справі, незважаючи на деяку відмінність люстраційного розгляду в Польщі (див. *Matyjek*, §56; *Luboch*, §61; *Rasmussen*, §43; *Górny*, §33, всі згадані вище).

39. У даній справі, Суд зазначає, по-перше, що Уряд визнав, що частина доказів була секретною. У попередніх справах, що стосуються процедури люстрації у Польщі, Суд зазначив, що відповідно до низки послідовних законів матеріали спецслужб комуністичної епохи продовжували вважатися державною таємницею. Секретний статус таких матеріалів був підтверджений Бюро державної безпеки. Таким чином, принаймні, частина документів, що стосуються люстраційної справи заявника, мали гриф «цілком таємно». Глава Бюро державної безпеки був уповноважений розсекретити ці документи. Однак Суд нагадує, що він вважає існування подібних повноважень державної спецслужби несумісним із справедливістю люстраційного розгляду, в тому числі з принципом рівності сторін (див. *Turek*, §115; *Matyjek*, §57; *Luboch*, §62; *Rasmussen*, §44; *Górny*, §34, всі вище згадані).

40. По-друге, Суд зазначає, що на досудовій стадії Комісар з питань інтересів суспільства мав право доступу, в таємному реєстрі його департаменту або Інституті національної пам'яті, до всіх матеріалів, створених колишніми спецслужбами, що стосуються особи, яка підлягає люстрації,

Після порушення люстраційного розгляду заявник також міг отримати доступ до матеріалів його справи. Проте, відповідно до статті 156 Кримінально-процесуального кодексу та статті 52 (2) Закону про захист секретної інформації, йому було заборонено виготовляти копії документів, що містяться в матеріалах суду, а ознайомитися з секретними документами він міг тільки в секретному реєстрі люстраційного суду.

41. Заявник стверджував, що йому не було дозволено робити нотатки за матеріалами його справи, а Уряд заперечив це твердження. Навіть беручи аргумент Уряду, Суд зазначає, що можливість заявника робити нотатки була суттєво обмежена. Всі нотатки могли робитися тільки в спеціальних зошитах, які згодом були запечатані і передані на зберігання в таємний реєстр. Нотатки не можна було забрати з цього реєстру, і відкрити їх могла тільки та особа, яка зробила їх. Такі ж обмеження застосовувалися і до адвокатів заявника.

42. Суд повторює, що ефективна участь обвинуваченого в його кримінальному процесі повинна рівною мірою включати право робити нотатки, щоб полегшити свій захист, незалежно від того, представлений він адвокатом чи ні (див. *Pullicino v. Malta (dec.)*, по. 45441/99, 15 June 2000 і *Matyjek*, вище згадане, §59). Той факт, що заявник не міг забрати свої власні нотатки, зроблені в секретному реєстрі для того, щоб показати їх експерту або використовувати їх для будь-яких інших цілей, значно утруднювало йому використання змісту того, що міститься в них, оскільки він змушений був покладатися виключно на свою пам'ять. Беручи до уваги те, що було поставлено на карту для заявника в Люстраційному розгляді — не тільки його добре ім'я, але і його право працювати адвокатом — Суд вважає, що для нього було важливо мати необмежений доступ до цих матеріалів і можливість необмежено використовувати зроблені ним нотатки, включаючи, у разі необхідності, можливість отримання копій відповідних документів (див. *Górny*, вище згадане, §37).

43. По-третє, Суд не переконаний аргументом Уряду про те, що на стадії судового розгляду такі ж обмеження щодо доступу до конфіденційних документів застосовувалися і до Комісара з питань інтересів суспільства. Відповідно до внутрішнього законодавства, Комісар, який є представником державного органу, наділений повноваженнями, ідентичними повноважень

прокурора. Відповідно до статті 17 (е) Закону про люстрацію, Комісар з питань інтересів суспільства має право доступу до всієї документації, створеної, зокрема, колишніми службами, що стосується особи, яка підлягає люстрації. У разі необхідності він може заслуховувати свідків і віддавати розпорядження про проведення експертиз. Комісару також був доступний секретний реєстр з співробітниками, які мають офіційний дозвіл на доступ до документів, що вважається державною таємницею, у функції яких входив аналіз люстраційних декларацій у світлі існуючих документів та підготовка матеріалів для люстраційного суду.

44. Суд визнає, що може виникнути ситуація, коли існує настійний державний інтерес у збереженні таємниці деяких документів, у тому числі документів, створених за часів колишнього режиму. Проте, така ситуація може виникати тільки у виняткових випадках, враховуючи значний час, що минув з моменту створення документів. Уряд зобов'язаний довести існування такого інтересу у кожній конкретній справі, оскільки те, що прийнято як виняток, не повинно ставати нормою. Суд вважає, що система, при якій результат люстраційного розгляду в значній мірі залежить від реконструкції дій колишніх спецслужб, в той час як більшість відповідних матеріалів залишається засекреченими, і прийняття рішень про збереження секретності залишається в компетенції нинішніх спецслужб, створює ситуацію, де особа, що підлягає люстрації, виявляється в явно невігідному становищі (див. *Matyjek*, §62; *Luboch*, §67; *Rasmussen*, §50; *Górny*, §40, всі згадані вище).

45. У світлі вищевикладеного, Суд вважає, що у зв'язку з секретністю документів і обмеженнями на доступ до матеріалів справи для особи, що підлягає люстрації, а також привілейованим становищем Комісара з питань інтересів суспільства в Люстраційному розгляді, здатність заявника довести, що його контакти з комуністичними спецслужбами не були «навмисним і таємним співробітництвом» за змістом Закону про люстрацію 1997 року, була значно обмежена. Зважаючи на конкретний контекст люстраційного розгляду, а також кумулятивне застосування цих правил, Суд вважає, що на заявника було покладено практично нереальний тягар, і принцип рівності сторін був порушений (див. *Matyjek*, згадане вище, §63).

46. Суд зазначає, що в даній справі заявник втратив право займатися адвокатською практикою в результаті стандартного люстраційного розгляду, в якому національні суди встановили, що його Люстраційна декларація, в якій він заперечував співпрацю зі службами безпеки, була недостовірною. За цих обставин Суд не бачить необхідності розглядати питання, пов'язані з резолюцією Національної колегії адвокатів, яка передбачає, що адвокати, які визнали факт співпраці, будуть позбавлені звання адвоката.

47. З урахуванням вищевикладеного, Суд доходить висновку, що люстраційний розгляд відносно заявника, в цілому, не може вважатися справедливим за змістом статті 6 §1 Конвенції в сукупності зі статтею 6 §3. Відповідно, мало місце порушення цих положень.

II. ІНШІ ЗАЯВЛЕНІ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

48. Заявник скаржився, відповідно до статті 6 Конвенції, що Комісар з питань інтересів суспільства відмовився викликати адвокатів Кошалінської окружної колегії адвокатів в якості свідків з його боку. Крім того, люстраційні суди відмовилися заслухати низку свідків заявника, які повинні були підтвердити, що він не був таємним і свідомим співробітником служби безпеки. Він також скаржився, що він був позбавлений права на заняття адвокатською практикою протягом десяти років, і, відповідно, йому було завдано значної моральної та матеріальної шкоди. Нарешті, заявник стверджував, що судді люстраційної палати Варшавського апеляційного суду не мали постійної приналежності до люстраційного суду першої або другої інстанції, а розглядали справи іноді в першій, а іноді в другій інстанції.

49. Суд нагадує, що відповідно до статті 19 Конвенції, його обов'язком є забезпечення дотримання зобов'язань по Конвенції, прийнятих Договірними сторонами. Зокрема, в його функції не входить розгляд помилок факту або права, імовірно скоєних національними судами, якщо вони не порушили права і свободи, що захищаються Конвенцією. Більш того, в той час як стаття 6 Конвенції гарантує право на справедливий судовий розгляд, вона не встановлює ніяких правил стосовно допустимості доказів або порядку їх оцінки, що, в першу чергу, повинно регулюватися національним законодавством та націо-

нальними судами (див. *Garćia Ruiz v. Spain* [GC], по. 30544/96, §28, ECHR 1999 I з подальшими посиланнями). Заявник висловив незгоду з відмовою Апеляційного суду заслухати деяких його свідків. Проте, апеляційний суд переконливо встановив, що показання цих свідків не мали б значення для з'ясування факту співпраці заявника зі спецслужбами. Крім того, Верховний суд залишив чинним рішення Апеляційного суду і постановив, що це рішення було належним чином аргументовано.

Відносно спроби заявника оскаржити принципи, що лежать в основі люстраційного розгляду, Суд нагадує, що він вже розглянув і визнав неприйнятними як явно необгрунтовані аналогічні твердження в справі *Chodyncki v. Poland* (dec., по. 1762/05, 2 September 2008. Що стосується санкцій щодо заявника в світлі результатів люстраційного розгляду, Суд не знаходить підстав для оскарження цих санкцій відповідно до статті 6 Конвенції. Нарешті, щодо скарги, що стосується статусу суддів люстраційної палати, Суд вважає, що заявник не зміг продемонструвати, яким чином його права за статтею 6 були порушені в цьому зв'язку.

50. Звідси випливає, незалежно від інших можливих підстав щодо неприйнятності, що ця частина заяви є явно необгрунтованою і має бути відхилена відповідно до статті 35 §§3 та 4 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 4 ПРОТОКОЛУ № 7 ДО КОНВЕНЦІЇ

51. У своїх запереченнях від 23 жовтня 2009 року заявник скаржився на порушення іншого люстраційного розгляду проти нього з боку Щецинського відділення Інституту національної пам'яті, що було порушенням статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції.

52. Суд зазначає, що заявник надав копію повідомлення від 9 березня 2009 року, надісланого Щецинським відділенням Інституту національної пам'яті, в якому він був поінформований щодо сумнівів у правдивості його люстраційної декларації. Суд зазначає, що заявник не представив жодної додаткової інформації щодо подій, які мали місце після згаданого повідомлення.

53. Отже, ця частина заяви є явно необгрунтованою і має бути відхилена відповідно до статті 35 §§3 та 4 Конвенції.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

54. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування цього порушення, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Збиток

55. Заявник вимагав 23827,94 польських злотих (PLN) (EUR 5950) як компенсацію матеріальної шкоди, понесеною у зв'язку з втратою доходів. Заявник також вимагав виплатити йому EUR 100000 в якості компенсації нематеріальної шкоди внаслідок страждань і стресу у зв'язку з порушенням Конвенції.

56. Уряд стверджував, що відсутній будь-який причинне-наслідковий зв'язок між заявленим порушенням і вимогою про відшкодування матеріальної шкоди. Стосовно вимоги про компенсацію нематеріальної шкоди, Уряд закликав Суд постановити, що визнання порушення Конвенції саме по собі є достатньою справедливою компенсацією.

57. Суд не вбачає причинне-наслідкового зв'язку між встановленим порушенням та заявленим матеріальним збитком; тому Суд відхиляє цю вимогу. Суд вважає, що в обставинах конкретної справи визнання порушення Конвенції саме по собі є достатньою справедливою компенсацією будь-якої нематеріальної шкоди, понесеної заявником (див. *Matyjek*, §69; *Luboch*, §83, обидва згадані вище).

В. Витрати та збитки

58. Заявник вимагав виплатити йому 16259,56 PLN (EUR 4000) як компенсацію витрат і збитків, у тому числі:

- PLN 2100 як витрати на захисника в Люстраційному розгляді;
- PLN 3045,56 як витрати, понесені у Люстраційному розгляді;
- PLN 114 як витрат на ксерокопіювання матеріалів, пов'язаних з кримінальною справою проти посадових осіб колишніх спецслужб;
- PLN 10 000 як витрати на підготовку його заяви та подання до Суду.

59. Уряд просив Суд задовольнити ці вимоги лише в тій мірі, в якій витрати і збитки дійсно були понесені і були розумними за розміром.

60. Відповідно до прецедентного права Суду, заявник має право на відшкодування витрат та збитків тільки в тій мірі, в якій було доведено, що вони були насправді понесені, були обов'язковими і розумними. Суд зазначає, що заявник представив копії документів, пов'язаних з витратами на його юридичне представництво в Люстраційному розгляді та витратами, понесеними у цьому розгляді (PLN 5145,56). Суд зазначає, що витрати, згадані в пункті (с) не мають відношення до питань, порушених заявником у його скарзі до Суду. Отже, враховуючи наявну в його розпорядженні інформацію та вищевказані критерії, Суд вважає за розумне присудити заявнику EUR 1500 як компенсацію витрат за всіма пунктами.

С. Пеня

61. Суд вважає розумним, що пеня повинна бути заснована на граничній позичковій ставці Європейського Центрального Банку, до якої слід додати три відсоткові пункти.

На цих підставах Суд одноголосно

1. Оголошує скаргу на порушення статті 6 Конвенції у зв'язку з несправедливістю судового розгляду прийнятною, а решту скарг — непринятною;

2. Постановляє, що мало місце порушення статті 6 §1 Конвенції в сукупності зі статтею 6 §3;

3. Постановляє, що встановлення факту порушення саме по собі є достатньою справедливою компенсацією нематеріальної шкоди;

4. Постановляє:

а) держава-відповідач повинна виплатити заявникові, протягом трьох місяців з дати, коли це рішення стане остаточним відповідно до статті 44 §2 Конвенції, EUR 1500 (одну тисячу п'ятсот євро) як компенсацію витрат і збитків, плюс будь-які податки, які можуть бути нараховані на цю суму, в перекладі в національну валюту держави — відповідача за курсом, чинним на день виплати

б) зі спливом зазначених вище трьох місяців до виплати, на цю суму нараховуватиметься пеня у розмірі граничної позичкової ставки Європейського Центрального Банку в цей період, плюс три відсоткових пункти;

5. Відхиляє решту вимог заявника щодо компенсації.

Складено англійською мовою і повідомлено у письмовому вигляді 14 червня 2011 року, відповідно до правила 77 §§2 і 3 Регламенту Суду.

Н. Братца
голова

Л. Ерлі
секретар секції

Переклад Харківської правозахисної групи

**СВОБОДА ВИСЛОВЛЮВАНЬ І ПРИВАТНІСТЬ № 1 (45)
Січень–Березень, 2014**

Щоквартальний додаток до інформаційно-аналітичного бюлетеня «Права людини»
Свідоцтво про реєстрацію ХК № 683 від 27 грудня 1999 року
видане обласним комітетом інформації

Видання бюлетеня засновано з благодійною метою для безкоштовного розповсюдження

Це видання друкується за фінансової підтримки Уряду Швеції.
Погляди та інтерпретації, представлені у цій публікації,
не обов'язково відображають погляди Уряду Швеції

Редакційна колегія

- Євген ЗАХАРОВ**, співголова Харківської правозахисної групи, редактор-упорядник
- Олександр ПАВЛИЧЕНКО**, представник Уповноваженого Верховної Ради з прав людини з питань свободи вираження поглядів та права на приватність
- Наталія ПЕТРОВА**, адвокат, заступник директора проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Україна: верховенство права»
- Всеволод РЕЧИЦЬКИЙ**, конституційний експерт Харківської правозахисної групи кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Харків
- Роман РОМАНОВ**, директор програми «Верховенство права» Міжнародного фонду «Відродження»
- Станіслав ШЕВЧУК** д.ю.н., член-кореспондент НАПрНУ, професор кафедри загально-теоретичних та державно-правових наук Національного Університету «Київо-Могилянська Академія»

Обкладинка *Борис Захаров*

Комп'ютерна верстка *Олег Мірошниченко*

Засновник та видавець — ХАРКІВСЬКА ПРАВОЗАХИСНА ГРУПА

Адреса видавця та редакції:

Україна, 61002, Харків-2, вул. Іванова, 27, пом. 4

тел., факс (057) 700-67-71, e-mail: khpg@ukr.net

Електронна версія: <http://khpg.org/index.php?r=1.5.3>

Адреса для листування: Україна, 61002, Харків-2, а/с 10430

Бюлетень готується та друкується на обладнанні ХПГ за адресою: вул. Іванова, 27, пом. 4.

Наклад — 500 прим.

При передруці посилання на СВіП обов'язкове

*Думки і міркування авторів матеріалів не завжди збігаються з поглядами членів редколегії
Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надані матеріали*